

Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi
Kastamonu University Journal of Faculty of Economics and
Administrative Sciences

Aralık 2020 Cilt: 22 Sayı:2
 iibfdergi@kastamonu.edu.tr

Başvuru Tarihi / Received: 31.07.2020
Kabul Tarihi / Accepted: 16.11.2020
DOI: iibfdkastamonu.776210

Kurumsal Yapı ve Ekonomik Performans İlişkisi: Kırılgan Beşli Ülkeleri¹

Yıldırım Beyazıt ÇİÇEN², Şeyma ARSLAN³

Öz

Bu çalışmanın amacı, Eski ve Yeni Kırılgan Beşli olarak nitelendirilen ülkelere dair kurumsal yapı faktörlerinin ekonomik performanslarına etkisini analiz etmektir. Morgan Stanley’ın 2013’teki raporunda belirttiği (Eski) Kırılgan Beşli ülkeleri içerisinde Güney Afrika, Türkiye, Brezilya, Hindistan ve Endonezya yer almaktadır. 2017’de Standard and Poor’s’a ait analiz dokümanında Yeni Kırılgan Beşli ülkeleri içerisinde Türkiye, Arjantin, Pakistan, Mısır ve Katar gösterilmiştir. Türkiye her iki Kırılgan Beşli içerisinde yer alan tek ülkedir. Bu doğrultuda iki raporun işaret ettiği dokuz kırılgan ülke, ICRG veri tabanından temin edilen 2002-2015 yılları arasındaki politik risk derecesi, ekonomik risk derecesi ve finansal risk derecesine ilişkin yıllık verilerle, panel veri analizi kullanılarak analiz edilmiştir. Analizde önce Sabit ve Rassal Etkiler modelleri ve ardından Dirençli Model Tahmincileri (Arellano, Froot, Rogers ve Newey-West) kullanılmıştır. Modellerden elde edilen bulgular, kurumsal yapıya ilişkin faktörler ve ekonomik performans arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Buna göre ilgili kırılgan ülkelerin kurumsal yapılarında meydana gelecek iyileşmeler, ekonomik performansların olumlu yönde etkileyecektir.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal Yapı, Ekonomik Performans, Eski ve Yeni Kırılgan Beşli Ülkeler

Jel Kodu: E02, O43, O5

Relationship Between Institutional Structure and Economic Performance: Fragile Five Countries

Abstract

The aim of this study is to analyze the effects of institutional structure factors on the economic performance of the countries defined as the Old and New Fragile Five. Morgan Stanley noted in the 2013 report (Old) Fragile Five countries are South Africa, Turkey, Brazil, India and Indonesia.. In 2017, Standard and Poor’s analysis document shows the New Fragile Five as Turkey, Argentina, Pakistan, Egypt and Qatar. Turkey is the only country in both fragile quintets. In this direction, nine fragile countries pointed out by the two reports were analyzed using panel data analysis with annual data on political risk rating, economic risk rating and financial risk rating between 2002-2015 obtained from the ICRG database. In the analysis, first the Fixed and Random Effects models and then the Robust Model Estimators (Arellano, Froot, Rogers and Newey-West) were used. Findings obtained from the models reveal that there is a positive and significant relationship between factors related to institutional structure and economic performance. Accordingly, improvements in the institutional structures of the relevant fragile countries will affect their economic performances positively.

Keywords: Institutional Structure, Economic Performance, Old and New Fragile Five Countries

Jel Codes: E02, O43, O5

¹ Bu makale Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Yüksek Lisans Programı öğrencilerinden Şeyma Arslan’ın Dr. Öğretim Üyesi Yıldırım Beyazıt Çiçen danışmanlığında yaptığı “Kurumsal Yapının Ekonomik Performansa Etkisi: Kırılgan Beşli Ülkeleri” adlı tezden türetilmiştir.

² **Sorumlu Yazar/Corresponding Author:** Dr. Öğretim Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Gümüşhane, Türkiye.
E-posta: ybcicen@gumushane.edu.tr **Orcid no:** 0000-0002-3425-280X

³ Yüksek Lisans Mezunu, Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gümüşhane, Türkiye. **E-posta:** seyma7537@gmail.com
Orcid no: 0000-0003-3526-2484

Extented Abstract

Introduction

When evaluating the countries' long-term growth levels, we see different performances in growth. Economics theory examines the causes from which such disparities emerge. Recent studies in the literature have shown that institutions explain differences in growth. Accordingly, an institutional framework that preserves property rights and enforces contracts sends positive signals to economic actors and investors. Political institutions are the major determinants of that institutional environment. Through channels such as providing credibility in public policies, limiting arbitrary interventions, creating equal opportunities and preventing rent-seeking activities, political institutions can positively impact economic indicators.

This research examined the Old and New Fragile Five countries by taking institutional variables into account. The Old Fragile Five refers to Morgan Stanley's five fragile countries which were listed in 2013. South Africa, Brazil, India, Indonesia and Turkey are among those countries. This qualification is partly due to the conclusion of the quantitative expansion launched by the FED during the global crisis. These five countries usually have high current account deficits and are more reliant on foreign capital flows. The fact that these countries require more foreign funding, but the difficulties in accessing it, as well as the political instability that will slow down the rate of reform in these five countries, increase their vulnerability.

By comparison, Standart and Poor's identified the New Fragile Five in their November 2017 review article. Argentina, Pakistan, Egypt, Qatar and Turkey are among those countries. The related report states that the threat of monetary tightening after 2017 is more specific, and that with worsening financial conditions, these five countries are at the highest risk. Turkey is the only country to participate in both quintet.

Method

The effects of the institutional structure on the economic indicators were evaluated in the analysis section of this report, using data from the nine fragile countries for the years 2002-2015. The analysis utilized data from the ICRG database (PRS group). The Economic Risk Rating index is used to assess the economic outlook and includes GDP per capita, real GDP growth, annual inflation rate, the ratio of the budget balance to GDP and the ratio of the current account deficit to GDP. The Political Risk Rating is used as indicators of institutional structures and includes government stability, socio-economic conditions, investment profile, internal conflict, external conflict, corruption, military in politics, religious tensions, law and order, ethnic tensions, democratic accountability and bureaucracy quality. Furthermore, the Financial Risk Rating is added as a control variable and includes the ratio of the external debt to GDP, the ratio of foreign debt to exports, the ratio of current account deficit to exports, the ratio of monthly net international liquidity to imports and exchange rate stability.

In this study panel data analysis examined the relationship between institutional factors and economic performance. The model demonstrates how the political and financial risk variables influence the economic risk variable. Political and financial risk rating variables are expected to be positive in the model. Increases in institutional quality will therefore reduce political risks, and these will also reduce economic risks.

First, Linear Panel Data methods were used mainly in the econometric analysis. Here, models of Fixed Effects and Random Effects are used. Between these two models the Hausman test was applied as a preference. According to the Hausman test, the Random Effects model among the two models is considered valid. At this stage, heteroscedasticity and autocorrelation hypothesis tests were applied to the Random Effects model. Levene-Brown and Forsthye tests were applied for the heteroscedasticity test. According to the findings from this test there is a heteroscedasticity problem in the chosen model. The other assumption test is the autocorrelation test. Lagrange Multiplier test was applied to the model as autocorrelation test. Findings indicate that there is autocorrelation in the Random Effects model. Therefore, Arellano, Froot Rogers and Newey-West models used to get robust estimators because of the inability to make appropriate assumptions.

Result and Discussion

Findings shows that institutional variables are important in terms of economic performance. According to the Newey-West model, a %10 improvement in institutional variables will increase economic performance by approximately %4. Again, reducing the risk by %10 in financial variables will positively affect the economic performance by approximately %2,3. According to the findings, the relationship between the institutions and economic performance for the nine fragile countries is positive and significant. Improvements in these countries' institutional structures support economic performance and sustainable growth. The establishment of quality institutions in countries reduces the economic vulnerabilities. Institutional factors have a positive effect on economic performance by government stability, decreasing corruption, improving socio-economic conditions, ensuring rule of law, preventing internal and external uncertainty, etc.

The view that inclusive institutions are the source of growth therefore also applies to the fragile countries. Those countries need to improve their existing institutions in this context in order to enhance their economic performance and accelerate growth. It is necessary to produce policies that strengthen the institutional structure while implementing economic policies in order to increase economic performance.

GİRİŞ

Ülkelerin uzun dönem büyüme oranları incelendiğinde farklı büyüme performansları karşımıza çıkmaktadır. Bu farklılıkların hangi unsurlardan kaynaklandığı iktisat biliminin araştırdığı konulardan birisidir. İlk dönemde bu farklılıkların sermaye birikiminden kaynaklandığı düşünülmüştür. Daha sonrasında içsel büyüme modelleri, büyümenin temel kaynağını teknolojik gelişim ve beşerî sermaye olarak ortaya koymuştur. Son dönemde ise büyüme farklılıklarının kurumlar kaynaklı olduğuna dair çalışmalar artmış bulunmaktadır ve literatürde kendine önemli bir yer edinmiştir⁴.

Mülkiyet haklarının korunduğu ve sözleşmelerin uygulandığı bir kurumsal çevre, iktisadi aktörler ve yatırımcılara olumlu sinyaller göndermektedir. Bu kurumsal çevrenin belirleyicisi politik kurumlardır. Politik kurumlar; kamu politikalarında güvenirlilik sağlama, keyfi müdahaleleri sınırlandırma, fırsat eşitliği oluşturma ve rant-arama faaliyetlerini engelleme gibi kanallar üzerinden ekonomik göstergeleri pozitif etkileyebilirler.

Bu çalışma Eski ve Yeni Kırılgan Beşli olarak nitelendirilen ülkeleri kurumsal faktörleri dikkate alarak analiz etmiştir. Eski Kırılgan Beşli, 2013'te Amerikan Bankası Morgan Stanley'in raporunda⁵ belirtilen kırılganlığı yüksek beş ülkeyi ifade etmektedir. Bu ülkeler Güney Afrika, Brezilya, Hindistan, Endonezya ve Türkiye'dir. Bu nitelendirmeye ilişkin temel sebep Amerika Merkez Bankası'nın (Federal Reserve Board: FED) global kriz sonrasında başlattığı miktarsal genişlemenin⁶ sona ermesidir. Bahsedilen bu beş ülkenin ortak özelliği, yüksek cari açık vermesi ve yabancı sermaye akımlarına daha bağımlı olmasıdır. Bu ülkelerin dış finansmana daha fazla ihtiyaç duyması ancak bunun temininin zorlaşması ve bu beş ülkede reform hızını yavaşlatacak politik belirsizlikler yaşanması kırılganlıklarını artırmaktadır.

Diğer yandan kredi derecelendirme kuruluşu Standart and Poor's (S&P) Kasım 2017'deki analiz raporunda⁷ beş ülke için Yeni Kırılgan Beşli nitelendirmesi yapmıştır. Bu ülkeler Arjantin, Pakistan, Mısır, Katar ve Türkiye'dir. İlgili rapor, 2017 ve sonrası dönemin parasal sıkılaşma tehdidinin daha somut olduğunu ve finansal koşulların daralmasıyla bu beş ülkenin en yüksek riske sahip olduğunu belirtmektedir. Eski Kırılgan Beşli ile karşılaştırıldığında Yeni Kırılgan Beşli içerisinde sadece Türkiye yer almaktadır. Bu açıdan yapılan bu çalışma hem kırılgan ülkelerin zayıf kurumlarının nedenlerini ortaya koyarken, hem de Türkiye'nin kırılganlıklarının azaltılması açısından bir bakış açısı sunmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde kurumlar ve ekonomik performans arasındaki ilişki teorik çerçevede ele alınmıştır. Ardından ikinci bölümde Eski ve Yeni Kırılgan Beşli ülkeleri iktisadi göstergeleri dikkate alınarak tanıtılmıştır. Üçüncü bölümde kurumlar ve ekonomik performans arasındaki ilişkiyi ortaya koyan çalışmalar kronolojik olarak anlatılmaktadır. Dördüncü bölüm çalışmanın ampirik kısmına ilişkin veri seti ve model üzerinedir. Ardından diğer bölümde elde edilen bulgular tablolar kullanılarak aktarılmıştır. Sonuç kısmında elde edilen bulgulara ilişkin değerlendirmeler ve çıkarımlar anlatılmıştır.

1. KURUMLAR VE EKONOMİK PERFORMANS ARASINDAKİ İLİŞKİ

Yerleşik iktisadın ekonomik büyümeyi kurum dışı faktörlere dayandırması, analizlerinin eksik ve sapmalı sonuçlar doğurmasına neden olmaktadır. Neoklasik iktisadın ortaya koyduğu büyüme teorileri, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler

⁴ Ekonomik büyüme modellerinin gelişimi için Acemoğlu (2012) ve Easterly and Levine (2001) çalışmaları incelenebilir.

⁵ https://www.morganstanley.com/public/Tales_from_the_Emerging_World_Fragile_Five.pdf - Erişim Tarihi: 01.06.2020

⁶ Miktarsal genişleme, bir merkez bankasının ekonomik faaliyeti genişletmek için ekonomiyeye para enjekte etmek yoluyla devlet tahvilleri ve diğer finansal varlıkları satın aldığı bir para politikasıdır. İngilizcesi "Quantitative Easing" (QE) olarak ifade edilir.

⁷ <https://www.spratings.com/documents/20184/0/The%20New%20Fragile%20Five/ea13345f-dbc4-4dc0-8159-fe7c87885da5> - Erişim Tarihi: 01.06.2020

arasındaki büyüme farklılıklarını net olarak açıklamakta yetersiz kalmıştır. Bu bakış açısına göre ekonomik büyümeyi belirleyen değişkenler üretim faktörleri (emek, fiziki ve beşerî sermaye birikimi) ve teknolojidir. Ancak bu faktörleri nelerin belirlediği konusu açıklanamamıştır. Bu sorunun yanıtı 1990'lı yıllara kadar cevapsız kalmıştır. Ayrıca ülkeler arası refah farklılıklarını açıklayan bir diğer sebep olarak coğrafya gösterilmektedir. Buna göre bir toplumun coğrafyası, iklimi ve ekolojisi hem teknolojisini hem de halkın münevviğini şekillendirmektedir. Dünya haritasına bakıldığında genellikle yoksul ülkeler Ekvatorial iklim bölgesinde bulunmaktadır. Coğrafya ve refah arasında bir korelasyon bulunmaktadır ancak bu korelasyon nedenselliği kanıtlanamamaktadır. Acemoğlu, Johnson ve Robinson (2002) bunu şöyle örneklendirir. Sömürgeleşme öncesi zengin olan bir coğrafya, eğer coğrafya ülkenin veya bölgenin ekonomik potansiyelini belirliyorsa, yaşanan bu sömürgeleşme deneyiminden sonra da zengin kalmaya devam etmelidir. Çünkü bu teoriye göre refahın temel belirleyicisi coğrafyadır ve ekonomik sonuçlarda da yüksek derece kalıcılık beklenmelidir. Ancak sonuçlar bunu desteklememektedir. Burada merkez rolde kurumlar bulunmaktadır.

Kurumların önemini vurgulayan yaklaşıma göre, istikrarlı bir ekonomik büyüme ancak kurumların verimlilik ve üretim artışlarına olanak sağlayan faaliyetleri özendirilmesi ve desteklemesi ile sağlanmaktadır. Bu anlamda North (1990)'un çalışması literatürde önemli bir kırılma noktası olmuştur. Douglass North⁸ bu çalışmasında kurumlar ve kurumsal değişimin zaman içerisinde ekonomik performansı nasıl etkilediğini analitik bir çerçeveye açıklamıştır. Kurumlar oyunun kurallarıdır ve ekonomik performansı belirleyici rodedir. Bazı ekonomiler büyüme ve kalkınma üreten kapsayıcı kurumları geliştirirken, diğer bazı ekonomiler ise verimsizlik ve durgunluk üreten dışlayıcı kurumları geliştirmektedir. Kurumlar bir ekonominin yapısı tarafından teşvik edilen bilgi ve beceri türlerinin gelişimini şekillendirmektedir. Toplum normlarına göre oluşturulan, verimliliği artıran ve üretim teşviki sağlayan etkin kurumlar ekonomik büyümeyi hızlandırmaktadır. Kurumsal çevrenin değişimiyle oluşan fırsatlardan yeni kurulan veya var olan organizasyonlar⁹ faydalanırlar. Bu eylem, kurumsal değişimi de beraberinde getirmektedir. Kurumlar; geçmiş, günümüz ve yarınla ilişki içerisinde. Bugün oluşturulan kurumların etkisi gelecekte ortaya çıkmaktadır.

Ekonomik büyümeyi destekleyen kapsayıcı kurumların oluşması için 3 şartın sağlanması gerekmektedir: Mülkiyet haklarının iyi tanımlanması ve uygulanabilir olması, güçlü gruplar ve politikacılar için kısıtlamalar getirilmesi, fırsat eşitliğinin toplum genelinde sağlanması (Acemoğlu, 2003:27). Bu uygulamalarla arzu edilen; yatırımı ve üretimi destekleyen yasaların çıkarılması, yasalar önünde eşitliğin sağlanması, yeni ortaklıkların kurulması, üretim faaliyetlerine katılım ve ekonominin geniş kesimlere açılımının teşvik edilmesidir (Pamuk, 2012:5-6). Bunlar sağlandığında kamulaştırma riski azalacak, hukukun üstünlüğü ve demokratik şeffaflık sağlanacak, sözleşmeler uygulanabilir olacak ve yolsuzluk minimize edilecektir. Bu gelişmelerle ayrıcalıkların olmadığı ve rekabete açık serbest piyasalar oluşturulduğu için yönetim kapasitesi, iktisadi kapsayıcılık ve teknik yeterlilik artacak, işlem maliyetleri düşecektir. Sonuç olarak kurumlar, girişimcileri üretken yatırımlara yönlendirdiğinden büyüme hızlanacaktır. Böylelikle gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkelere yakınsayacaktır (Khan, 2008:15-20).

⁸ Douglass C. North'un kurumlar ve ekonomik performans ilişkisi birçok çalışması bulunmaktadır. Aralarında öne çıkan çalışmalar şunlardır: North (1987), North (1990), North (1991), North (1994) ve North (2005).

⁹ Organizasyonlar; politik, ekonomik, sosyal ve eğitimsel yapıları veya kuruluşları kapsamaktadır.

Kurumlar ve ekonomik büyüme ilişkisi temelde işlem ve dönüşüm maliyetleri aracılığıyla gerçekleşmektedir. Kurumların belirsizliği azaltması, işlem ve dönüşüm maliyetlerini düşürmektedir. Maliyetlerdeki azalma ise daha fazla üretim yapmayı teşvik etmektedir. Kurumsal kaliteyi temsil eden temel göstergeler; mülkiyet hakları, yargı sisteminin etkinliği, sözleşmelerin uygulanabilirliği ve sürdürülebilirliği, özgürlükler, bürokratik etkinlik, finansal sistemin durumu, yolsuzluklar ve kayıt dışılıktır (Akın, 2012:42-49). Diğer yandan kurumsal yapı göstergelerinden özellikle demokrasi ve ekonomik özgürlükler, kişilerin toplumdaki davranışlarına ve yaşayışlarına etki ederek kurumsal yapının oluşmasına ve gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Demokrasi, bireysel ve toplumsal hak ve özgürlüklerin korunmasını sağlamaktadır. Ekonomik özgürlük ise kişilerin sınırlamalara ve baskılara maruz kalmadan iktisadi faaliyetlerini gerçekleştirebilmesi ve mülkiyet haklarının korunmasıdır. Demokrasi ve ekonomik özgürlük, bireye ve firmaların ekonomik faaliyetlerine serbestiyet getirmekte ve yatırım kanalı üzerinden büyümeyi desteklemektedir (Beşkaya ve Manan, 2009:48).

Sonuç olarak, kurumlar ve ekonomik performans arasındaki sıkı ilişki yapılan çalışmalarda ortaya konulmaktadır. Bu noktada ülkelerin kendine has kurumsal yapılarının olması sebebiyle, ülkelerin yakından analiz edilmeleri önemlidir.

2. ESKİ VE YENİ KIRILGAN BEŞLİ ÜLKELER

Çalışmada Eski ve Yeni Kırılğan Beşli ülkeler analiz edilmektedir. Bu bölümde bu ülkelerin kurumsal yapı ve ekonomik göstergeleri yakından incelenecektir.

2.1. Eski Kırılğan Beşli

Eski Kırılğan Beşli içerisinde Güney Afrika, Türkiye, Brezilya, Hindistan ve Endonezya bulunmaktadır. Kredi derecelendirme kuruluşu Morgan Stanley'in 2013'teki raporuna göre, 2014 ve sonrası için bu beş ülke içerisinde reform beklentilerinin en düşük olduğu ülke Güney Afrika'dır. Güney Afrika önemli derecede politik revizyona ihtiyaç duymakla birlikte ülkede politik ayrışmalar bulunmakta ve siyasi güvenilirlik yerleşmemiş durumdadır. Türkiye yakından incelendiğinde ise o yıllarda Gezi olayları öne çıkmaktadır. O dönem yapılan protestolar ve Başbakan Erdoğan'ın bu protestolara karşı sert tutumu göze çarpmıştır. Böyle bir ortamda reform sürecinin yavaşlaması beklenmiştir. Çünkü önce görece normalliğin geri kazanılması gerekmektedir.

Diğer riskli görünen ülkelere bir tanesi Güney Amerika'da yer alan Brezilya'dır. Brezilya geniş yüz ölçümü, nüfusu, doğal kaynakları ve gelişen iç pazarı ile dünyanın önde gelen ülkelerinden biri konumundadır. Ancak enflasyon oranlarındaki artış dikkat çekicidir. Ayrıca ülkede gösterilen büyüme performansları refah, gelir ve fırsat eşitliği sağlayamamaktadır. Üretimdeki etkili artışlara rağmen fakirlerin sayısı artmaktadır. Gelir dağılımındaki adaletsizlik, ülkede önemli bir sorun oluşturmaktadır. Diğer taraftan ülkede genç nüfusta işsizlik sürekli artış göstermektedir (Kiper, 2012). Morgan Stanley'in raporuna göre Brezilya'da da Türkiye gibi reform beklentileri karışık düzeydedir. Brezilya'da Başbakan Rousseff'in 2010 sonrasında oy desteği on puan kadar düşmüştür ancak 2014 itibarıyla %56 gibi yüksek bir desteğe sahiptir. Piyasalar ise Rousseff dışındaki bir Başbakan için beklenti içerisine girmiştir. Büyüme oranının %2 seviyesinde olduğu ülkede, işsizliğin %5 gibi düşük bir oranda açıklanması piyasalarda şüphe oluşturmaktadır. Muhalefet ılımlı gözükse de Rousseff sonrası pek umut görülmemektedir.

Morgan Stanley'in raporunda bahsi geçen diğer ülke Hindistan'da ise on yıl boyunca görev yapan Başbakan Singh dönemi artan yolsuzluk ve yetersiz yönetimle anılmaktadır. Rapora göre zayıf koalisyon hükümetlerinin kurulduğu bu dönemde

büyüme yavaşlamakta ve enflasyon yükselmektedir. Reform beklentileri ise öngörülemez düzeydedir. Eski Kırılgan Beşli en iyi umutlar ise Endonezya'ya yöneliktir. Çünkü Başbakan Yudhoyono'nun emekli olması beklenmektedir. Bu beklenti piyasaları rahatlatmaktadır çünkü Başbakan'ın ikinci döneminde reformlar durmuştur ve popüleritesi azalmıştır. Alternatif en güçlü aday olarak görünen Jokowi'nin etnik ve dilsel anlamda parçalanmış ülkeyi birleştirebileceği düşünülmektedir.

Eski Kırılgan Beşli'ye ait temel ekonomik göstergeler incelendiğinde¹⁰ ülkeler arasındaki farklılıklar göze çarpmaktadır. 2005-2015 dönemindeki büyüme oranlarına bakıldığında tüm ülkelerde inişli-çıkışlı bir seyir gözlemlenmektedir. Bu dönemde ortalama en hızlı büyüme gösteren ülke %7,69 ile Hindistan olurken, en düşük büyüme %2,55 ile Brezilya'dır. Bu yıllarda beş ülkenin ortalama büyümesi %4,61'dir. Türkiye'nin büyüme ortalaması %4,28 ile beş ülke ortalamasına yakındır. Diğer yandan global kriz döneminde bu ülkeler içerisinde krizden en fazla etkilenen (2009: %4,8 negatif büyüme) ve yine en hızlı toparlanan ülke (2010: %9,2 ve 2011: %8,8 pozitif büyüme) Türkiye'dir.

Eski Kırılgan Beşli'nin 2010-2015 yılları arasında enflasyon oranları incelendiğinde, tüketici fiyat endekslerindeki artış oranları ortalaması en yüksek olan ülke %7,89 ile Türkiye olurken, en düşük ortalama %5,21 ile Güney Afrika'ya aittir. Bu beş ülkenin enflasyon ortalaması %6,68'dir. Aynı dönem için ülkelerin cari işlemler dengesi istatistiklerine bakıldığında, Gayri safi yurtiçi hasılaya (GSYİH) oran bakımından cari açığın en düşük olduğu ülke %1,68 ile Endonezya'dır. En fazla cari açık veren ülke Türkiye'dir ve dönem ortalaması %6,55'tir. Diğer dört ülkenin ortalaması ise %2,93'tür. Türkiye burada diğer ülkelerden olumsuz bir şekilde ayrılmaktadır. Bunun temel sebepleri, Türkiye'nin enerji ihtiyacının büyük bölümünün dışarıdan karşılanması ve yarı mamul mal ithalatının yüksek olmasıdır.

Ülkelerin para birimlerindeki değişim incelendiğinde, 2015 yılında 2014 yılına göre dolara karşı en fazla değer kaybeden %47,8 ile Brezilya Reali'dir. En az değer kaybeden %6,5 ile Hindistan Rupisi'dir. Türk Lirası (TL) %23,9 değer kaybı ile diğer dört ülkenin para birimi değer kaybı ortalamasına yakındır. 2015-2016 yılları incelendiğinde Brezilya, Güney Afrika ve Endonezya para birimleri dolara karşı sırasıyla %17,5, %9,8 ve %1,2 değer kazanmıştır. Buna karşılık Hindistan ve Türkiye para birimleri sırasıyla %2,6 ve %20,8 değer kaybetmiştir. Diğer ülkeler önceki dönemde yaşadıkları kayıpları telafi ederken, TL'de değer kaybı aynı hızda devam etmiştir.

2.2. Yeni Kırılgan Beşli

Diğer bir kredi derecelendirme kuruluşu S&P, 2017 yılının Kasım ayında yayınladığı raporda gelişmekte olan ülkeleri incelemiş ve 2013'e göre değişen finansal koşullar altında azalan risk sırasıyla Türkiye, Arjantin, Pakistan, Mısır ve Katar'ı¹¹ Yeni Kırılgan Beşli olarak nitelemiştir¹². Eski Kırılgan Beşli ülkelerinden sadece Türkiye, Yeni Kırılgan Beşli ülke grubu içerisinde yer almıştır.

Moody's raporunun üzerinden dört yıl geçmesiyle birlikte parasal sıkılaşma tehdidi daha somut olarak karşımıza çıktı. FED faiz artırımına başlarken, Avrupa Merkez Bankası (European Central Bank: ECB) buna ilişkin bir plan oluşturdu. S&P değişen bu şartlarda ülkeleri analiz ederken finansal riskleri ölçmek için çeşitli değişkenler hesaplamıştır. Bunlar cari

¹⁰ Eski ve Yeni Kırılgan Beşli ülkelerine ait büyüme, enflasyon, cari açık ve para birimi verileri International Monetary Fund'dan temin edilmiştir.

¹¹ Katar, çoğu akım değişkenine göre zayıf bir pozisyona sahip görünmektedir ancak güçlü bir dış varlık bilançosuna sahip olması nedeniyle bazı gözlemciler Katar'ın bu grupta yer almaması gerektiğini savunmaktadırlar. Rapora göre Katar bu gruptan çıkarılsaydı yerini Kolombiya alacaktı.

¹² S&P aynı raporda tasarruf fazlası ve güçlü dış bilançoları ile kırılganlığı en az olan Güçlü Beşli grubu da oluşturmuştur. Bu grupta artan sağlamlık sırasıyla Malezya, Suudi Arabistan, Rusya, Çin ve Tayland vardır.

işlemler dengesi, kullanılabilir rezervler, dış finansman gereksinimi, net dış borç, kısa vadeli dış borçlar ve devletin döviz borcu şeklindedir. Türkiye seçilen değişkene bakılmaksızın en savunmasız ülkeler arasında bulunmaktadır.

S&P'nin raporunda Eski Kırılgan Beşli ülkelere bakıldığında Brezilya'nın halen güvenlik açığı bulunmaktadır ve Yeni Kırılgan Beşli içerisinde yer almasa da raporun bu ülkeye bakış açısı olumsuzdur. Güney Afrika'nın tüm değişkenleri ne Yeni Kırılgan Beşli'de ne de Güçlü Beşli içerisinde yer almaktadır. Hindistan, zayıf dış denge tablosu ve yabancı para dış borcu sebebiyle kırılganlığa yakındır.

Yeni Kırılgan Beşli ülkelerinden Arjantin bir Latin Amerika ülkesidir. Arjantin'de ekonomi politikalarında sürekli değişimler ve siyasal istikrarsızlıklar göze çarpmaktadır. Gelir dağılımında adaletsizlikler söz konusudur. Genişleyici para ve maliye politikalarının etkisiyle büyüme hızlansa da enflasyon yüksek seyretmektedir¹³. Diğer kırılgan ülke Pakistan, Güney Asya'da yer almaktadır ve 200 milyonu aşkın nüfusuyla dünyanın en kalabalık ülkelerinden bir tanesidir. Pakistan ekonomisinde tarım, en önemli sektörlerden biridir. Ama bu ülke, kamu açığı ve dış açık veren bir ekonomiye sahip olması nedeniyle sürdürülebilir büyümeye sahip değildir¹⁴.

Yeni Kırılgan Beşli ülkelerinden Mısır, Kuzey Afrika'da yer alan bir ülkedir. Mısır, Afrika'nın en büyük ekonomilerinden bir tanesidir. Ülkenin en önemli sektörleri arasında tekstil, ilaç sanayi, çelik, çimento ve kimya yer almaktadır. Son dönemde Mısır'da işsizlik ülkede önemli sorunlardan bir tanesidir. Devlet, kamu harcamalarıyla bu problemin etkilerini hafifletmeye çalışmakta ancak buna bağlı olarak iç borçlar ve bütçe açıkları artmaktadır¹⁵. Diğer kırılgan ülke Katar, Orta Doğu ülkesidir. Zengin petrol ve gaz rezervleri bulunmaktadır ve dış ticareti buradan elde edilen gelire endekslidir. Ülkede enflasyon, işsizlik ve yoksulluk düşük düzeydedir. Ancak küresel dalgalanmalar ülke ekonomisini etkilemektedir¹⁶.

Yeni Kırılgan Beşli'ye ait temel ekonomik göstergeler incelendiğinde Eski Kırılgan Beşli'de olduğu üzere ülkeler arası farklılaşmalar söz konusudur. 2013-2017 dönemindeki büyüme oranlarına bakıldığında ortalama %6,1 büyüme hızı ile Türkiye sıralamanın başındadır. En düşük büyüme hızı %0,7 ile Arjantin'e aittir. Ülkelerin bu dönemdeki büyüme ortalaması %3,64'tür. İlgili ülkelere Pakistan, Mısır ve Katar her yıl birbirine yakın ve pozitif büyüme oranları yakalarken, özellikle Arjantin'in bazı yıllarda pozitif bazı yıllarda negatif büyüme oranları ile istikrarsız bir görünüm çizdiği gözlemlenmektedir.

Yeni Kırılgan Beşli ülkelerinin enflasyon oranları incelendiğinde, 2013-2017 döneminde en düşük enflasyon %2,3 ile Katar'a aittir. En yüksek enflasyon oranı Arjantin'e aittir ve bu ülkede enflasyon oranı 2017 yılında %25,7'dir¹⁷. Türkiye'nin bu yıllarda enflasyon ortalaması %8,7 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönem için ülkelerin cari işlemler dengesi istatistiklerine bakıldığında, GSYİH'ye oran bakımından cari açığın en fazla olduğu ülke ortalama %4,9 ile Türkiye'dir. Türkiye'yi %3,9 ile Mısır takip etmektedir. Katar ise bu dönemde %11,7 cari fazla vermiştir. Ancak Katar 2013'te %30,4 ve 2014'te %24 gibi yüksek oranlarda cari fazla verirken, 2016'da %5,5 cari açık vermiştir. Tüm ülkelerde 2017'ye doğru cari dengesinde bozulma göze çarpmaktadır.

¹³ Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Arjantin Ülke Bülteni, Ekim 2015, <https://www.deik.org.tr/uploads/arjantin-ulke-bulteni-ekim-2015-2.pdf> – Erişim Tarihi: 23.07.2020

¹⁴ Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, Pakistan ile Ticaret, Mart 2019, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-asya/pakistan/ulke-profil/turkiye-ile-ticaret> – Erişim Tarihi: 23.07.2020

¹⁵ Birleşmiş Markalar Derneği, Mısır Ülke Raporu, Mart 2012, <http://www.birlesmismarkalar.org.tr/uploads/Misir.pdf> - Erişim Tarihi: 23.07.2020

¹⁶ İnsamer, Katar Raporu, https://insamer.com/tr/katar_821.htm - Erişim Tarihi: 23.07.2020

¹⁷ Arjantin'in 2014, 2015 ve 2016 yıllarında enflasyon oranları yayınlanmamıştır.

Ülkelerin para birimlerindeki değişim 2016 başından 2017 başına kadar olan dönem için incelendiğinde, dolara karşı en fazla değer kaybeden ülke %234,7 ile Mısır Lirası'dır. Bunun temel sebebi 2016 Kasım itibariyle ilgili para biriminin hükümet tarafından dalgalanmaya bırakılmasıdır. 2017 Mart sonrası bu para birimi yeniden istikrar kazanmıştır. Aynı dönemde Arjantin Peso'su %23,1 ve Türk Lirası %20,9 değer kaybetmiştir. Sonraki yıllarda bu iki ülkede de kayıplar artarak devam etmiştir. Pakistan Rupisi ise %0,33 değer kazanmıştır. Ancak 2018 sonrası bu para biriminde de hızlı değer kayıpları yaşanmıştır. Katar Riyali ise dolara sabit olduğu için bu dönemde değişim yaşanmamıştır.

3. LİTERATÜR

Kurumlar ve büyüme arasındaki ilişki birçok farklı açıdan incelenebilmektedir. Kurumlar ve kurumsal yapıyı temsilen literatürde birçok alt unsur kullanılmaktadır. Bu noktada kamu kurumlarının kalitesinin ölçümü için beş farklı grup bulunmaktadır: Kurumsal kalite ölçümleri (yolsuzluk, bürokrasi kalitesi, sözleşmelerin uygulanabilirliği vb. göstergeler), sosyal sermaye ölçümleri (sivil haklar ve özgürlüklere ilişkin göstergeler), sosyal özellikler (etnik yapı, sosyal kalkınma ve kapasite ölçümleri), politik karakteristikler (demokrasinin kalitesi, politik rejim ve süresi vb.), politik istikrarsızlık (hükümet değişiklik sıklığı, sosyo-politik istikrarsızlıklar, iç savaşların süresi vb.). Modellerde bu ölçümlerin ilk ikisi kurum kalitesi olarak ifade edilirken, son üç unsur kurumlar için vekil değişken olarak kullanılır (Aron, 2000). Çalışmanın bu aşamasında bu konuda öne çıkan ampirik makalelerden kronolojik sırayla bahsedilecektir¹⁸. Çalışmamızın uygulaması çoklu ülke analizine dayandığından, tekil ülke değil çoklu ülke analizine dayalı makalelerden bahsedilmiştir.

Literatürde kurumlar ve ekonomik performans arasındaki çalışmalara bakıldığında, bu ilişkinin pozitif olduğu yönündeki çalışmalar ağırlıktadır. Bu çalışmaların başında Acemoğlu, Johnson ve Robinson (2001) gelmektedir. Bu çalışmaya göre ülkelerarası kişi başına düşen gelirdeki farklılıkların temel nedeni kurumlardır. Ülkenin kendine özgü yapısına göre oluşturulan kaliteli kurumlar; daha güvenilir mülkiyet haklarına, fiziksel olarak daha fazla yatırıma ve insan sermayesine etki ederek büyümeyi desteklemektedir. Ayrıca kurumlar, makroekonomik istikrarsızlığı ve krizlerin yıkıcı etkisini engelleyerek ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilemektedir.

Scully ve Slottje (1991), 1950-1985 yılları için 144 ülkeyi ele alan bir çalışma gerçekleştirmiştir. Makalede ekonomik özgürlüğe ilişkin on beş bileşenli bir endeks oluşturulmuştur. Bu bileşenler arasında mülkiyet hakları, basın özgürlüğü, sivil haklar, toplantı hakkı, bilgi ve seyahat özgürlüğü gibi unsurlar yer almaktadır. Kullanılan bu endeks ile kurulan model sonucuna göre ekonomik büyüme, ülkelerin ekonomik özgürlük seviyelerinden pozitif etkilenmektedir.

Barro (1991)'de yapmış olduğu çalışmasında 98 ülkenin 1960-1985 dönemini incelemiştir. Elde edilen bulgulara göre büyüme oranları, politik istikrar ölçütleri ile pozitif ilişkili, piyasa aksaklıkları ile negatif ilişkilidir. Politik istikrarsızlık (devrim, darbe, siyasetçiye yapılan suikast vb.) büyüme ve yatırımla ters orantılıdır. Bunun sebebi politik istikrarsızlığın mülkiyet hakları ve özel yatırım arasındaki bağlantıyı olumsuz etkilemesidir.

Abrams ve Kenneth (1993) çalışmasında 1968-1987 dönemindeki ekonomik büyüme oranlarını 90 ülke için analiz etmiştir. Elde edilen bulgulara göre; kültürel, politik ve ekonomik düzenlemeler ve kişisel özgürlükler, büyümenin istatistiksel olarak

¹⁸ Kurumlar ve ekonomik performans arasındaki teorik ilişki için Çiçen (2017) incelenebilir.

önemli belirleyicisidir. Demokrasiler kişisel özgürlükleri artırırken, demokratik ülkeler demokratik olmayan ülkelere daha hızlı büyürler. Diğer bir bulguya göre ise gelirdeki büyüme kurumsal piyasa düzenlemelerine bağlıdır. Serbest piyasa yapıları, ekonomik büyüme için karma piyasa yapılarına göre çok daha elverişlidir.

Knack ve Keefer (1995)'in çalışmasında 1972-1982 yılları arasında ICRG ve BERI indekslerinden yararlanılarak farklı regresyonlar oluşturulmuştur. Elde edilen bulgulara göre ekonomik büyüme ve yatırım için mülkiyet haklarının korunmasına dair kurumların geliştirilmesi, yerine getirilmesi gereken önemli bir kriterdir. Mülkiyet haklarının güvenilirliğinin sağlanması sadece yatırım büyüklüğünü değil, girdilerin tahsis verimliliğini de olumlu yönde etkilemektedir.

De Haan ve Siermann (1995), 1961-1992 dönemi için ülkelerin demokrasisi ve ekonomik büyümesi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Temel bulgu, demokrasi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin güçlü olmadığıdır. Rejim istikrarı ve ekonomik büyüme arasında da güçlü bir ilişki bulunamamıştır. Ancak bir ülke yüksek düzeyde ekonomik büyüme istiyorsa, demokratik hakların bastırıldığı bir politika benimsenmesinin uygun olmadığı sonucuna varılmıştır.

Mauro (1995), 67 ülkenin yolsuzluk düzeylerinin ekonomik büyümelerine olan etkilerini 1980-1983 dönemi için araştırmıştır. Bulgular, yolsuzlukların düşük yatırım oranlarına neden olarak ekonomik büyümeyi negatif etkilediğine işaret etmektedir.

Leblang (1996) çalışmasında 1960-1990 yılları için ele alınan ülkelere mülkiyet haklarının ve demokrasinin büyüme üzerine olan etkisi araştırmıştır. Çalışmanın iki temel bulgusu bulunmaktadır. Birincisi mülkiyet haklarını koruyan devletler, korumayan devletlere göre daha hızlı büyüme kaydetmektedir. İkincisi politik rejim ekonomik büyümeyi dolaylı olarak etkilemektedir. Buna göre politik rejim, mülkiyet haklarını koruma altına alıyorsa büyüme olumlu yönde etkilenmektedir.

Tanzi ve Davoodi (1997) çalışmasında yolsuzluk üzerine yoğunlaşmıştır. BI ve ICRG indeksine ait farklı sayıda ülkeler kullanılarak 1980 sonrası döneme ilişkin analiz yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre birincisi yolsuzluk, kamu harcamaları artarken bu harcamaların verimliliğini düşürdüğü için büyümeyi yavaşlatabilir. İkincisi yolsuzluk bir kısım tekrarlayan işletme, bakım ve ücret harcamalarını artırarak büyümeyi yavaşlatabilir. Üçüncüsü yolsuzluk mevcut altyapının kalitesini azaltarak büyümeyi negatif etkilemektedir. Çünkü bozulan altyapı ile işlem maliyetleri (tıkanıklık, gecikmeler, makinelerin arızalanması vb.) artacaktır. Bu durum, düşük üretim ve büyümeye yol açmaktadır. Son olarak yolsuzluk verimli harcamaların finansmanı için gerekli olan hükümet gelirini azaltarak büyümeyi düşürebilir. Bu sebeple yolsuzluğun sorun olduğu ülkelerde getirilecek kurallara bağlılık ve kısıtlamalar önem arz etmektedir.

Devereux ve Wen (1997) çalışmasında 1960-1985 yılları verilerini ele alan bir içsel büyüme modeli kurmuştur ve ülkeler arası karşılaştırmalarda kişi başına düşen GSYİH büyüme oranının hem hükümet büyüklüğü hem de politik istikrarsızlık ölçütleriyle negatif ilişkili olduğu bulgusuna erişmiştir. Burada politik istikrar, iktidardaki hükümetin gücünü temsil etmektedir. İktidardaki gücün kaybedilmesi, Markov zinciriyle hükümetin gelecekte iktidarda kalma olasılığını da azaltmaktadır.

La Porta, Lopez-de-Silanes, Shleifer ve Vishny (1998) çalışmasında 152 ülkeyi ele almıştır. Çalışmada hükümet kalitesi; müdahalecilik, kamu sektörü verimliliği, kamu hizmet kalitesi, hükümet büyüklüğü ve politik özgürlük vekil değişkenleri kullanılarak ölçülmüştür. Bu performans ölçümlerine göre hükümet kalitesi, ülkeler arasında sistematik olarak birbirinden

farklılaşmaktadır. Zengin ülkeler, fakir ülkelere göre daha kaliteli hükümetlere sahiptir. Ayrıca hükümet performanslarında yasal kökenler ve tarihsel koşulların sistematik etkilerinin kanıtları görülmektedir.

Tornell (1997) ülkelerdeki mülkiyet haklarında oluşan farklılıkların ülkeler arasında ortaya çıkan büyüme oranları farklılıklarının önemli bir nedeni olduğu bulgusuna erişmiştir. Benzer şekilde mülkiyet haklarında sağlanan gelişmeler ya da yaşanan aşınmalar, ekonomik yükseliş ve düşüşleri açıklamada yardımcı olmaktadır.

Dawson (1998) politik, sivil ve ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini 1975-1990 yılları için 85 ülkenin verilerini kullanarak araştırmıştır. Bir ülkede özgürlüklerin artması kapsayıcı kurumların olduğuna işarettir. Bu kurumlar ise büyümeyi arttırmaktadır. Çalışma sonucunda özgürlüklerin yatırım kanalıyla büyümeyi olumlu yönde etkilediği saptanmıştır.

Hall ve Jones (1999) 127 ülke verisini kullandığı çalışmasında ülkeler arasında ortaya çıkan büyük kişi başı gelir farklılıklarına odaklanmıştır. Bunun temel sebebi fiziksel sermaye ve eğitim düzeyidir. Sosyal altyapı vekili olarak mülkiyet hakları kullanılmıştır. Daha derine inildiğinde gelir farklılıklarının sebebinin sosyal altyapı olarak nitelendirilen kurumlar ve hükümet politikaları olduğu bulgusuna erişmişlerdir. Bu unsurlar, bireyleri ve firmaları verimli faaliyetlere teşvik ederek ile rant-arama ve yolsuzluk gibi öğeleri engelleyerek ekonomik performansı olumlu yönde etkilemektedir.

Aron (2000) çalışmasında Afrika'nın zayıf olan ekonomik performansında 1980-1996 yılları için kurumların önemine dikkat çekmektedir. Bir ülkenin ekonomik performansı belirlenirken sivil haklar ve mülkiyet hakları gibi kurumlar önemlidir. Ülkenin politik ve sosyal özellikleri ile uyumlu oluşturulan kurumlar, yatırım kanalı üzerinden büyümeyi olumlu yönde desteklemektedir. Ayrıca birçok gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde kurumsal yapının zayıflığı, ülkede sağlam politika oluşturulmasını engellemektedir. Özellikle Afrika ülkeleri zayıf kurumlara sahiptir ve bu durum ülkelerin ekonomik büyümelerini yavaşlatmaktadır.

Darby, Li ve Muscatelli (2004) OECD ülkeleri için politik belirsizlik, kamu yatırımı ve ilgili ekonomilerdeki verimlilik artışı arasındaki bağlantıları analiz etmek için teorik bir model geliştirmiştir. Model, politik belirsizlikte meydana gelen artışla birlikte politik miyopluk etkileri artarken, politikacıların yatırım harcamalarını azaltma ve hükümetin tüketimin harcamalarının devlet harcamaları içindeki payını artırma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Çalışmadaki teorik model, panel veri analizi ile desteklenmiştir. Teorik modeldeki harcama kararları ile politik belirsizlik arasındaki ilişki, ampirik sonuçlarca desteklenmektedir. 1963-1996 dönemi boyunca 13 Avrupa ülkesinin verileri kullanılarak yapılan analizde, demokrasilerde artan politik belirsizlik ile devlet yatırımlarındaki azalmalar arasında güçlü bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Leschke (2000), 1990-1997 yılları için 80 ülkenin özgürlüklerinin ve sosyal politik düzeninin (anayasa) büyümeye olan etkilerini incelemiştir. Özgürlük; güvenli mülkiyet hakları, ulusal ve uluslararası gönüllü işlemlerde bulunma ve hükümetin keyfi kamulaştırma işlemlerinin önüne geçilmesi olarak tanımlanmaktadır. Çalışmada özgürlüklerin büyümeyi desteklediği sonucuna varılmıştır. Buna göre hükümetler özgürlükleri güvence altına alan kurumlar oluşturmalıdır ve bu kurumları korumalıdır.

Akçay (2002) yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Çalışmada 54 gelişmiş ve gelişmekte olan ülke 1960-1995 yılları için incelenmiş ve elde edilen bulgulara göre yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasında anlamlı negatif istatistiksel bir ilişki bulunmuştur.

Dollar ve Kraay (2002)'nin 92 ülke üzerinde yaptığı çalışmadan elde edilen bulgulara göre, ülkelerin gelir artışlarında; dışa açıklık, makroekonomik istikrar, orta düzeyde hükümet büyüklüğü, finansal gelişme, güçlü mülkiyet hakları ve hukukun üstünlüğünün etkisi bulunmaktadır.

Acemoğlu, Johnson, Robinson ve Thaicharoen (2003)'e göre çarpık makroekonomik politikalar izleyen ülkelerde (yüksek enflasyon, geniş bütçe açıkları, dengesiz döviz kurları) makroekonomik oynaklık ve krizlere yakalanma olasılıkları daha yüksektir ve bu ülkeler daha yavaş büyümektedir. Bu sonuç, altta yatan kurumsal sorunların belirtisidir. Zayıf makroekonomik politikalar izleyen ülkelerin dışlayıcı kurumlara sahip olduğu görülmektedir. Bu kurumlar arasında politikacıların ve seçkinlerin sınırlandırılmaması, yatırımcılar için mülkiyet haklarının etkin olarak uygulanmaması, yaygın yolsuzluk ve yüksek politik istikrarsızlık bulunmaktadır. Ülkeler arasındaki kurumsal farklılıklar, oynaklık üzerinde de belirleyicidir. Zayıf kurumlar bir dizi mikroekonomik ve makroekonomik kanallar aracılığıyla oynaklığa neden olmaktadır.

Tang, Groenewold ve Leung (2003) kurumsal kaliteyi teknoloji kanalı üzerinden değerlendirmektedir. Bu çalışmada 1970-1990 dönemi için 116 ülke verisi kullanılmıştır. Elde edilen bulguya göre kaliteli kurumlar teknolojik yenilikleri destekleyerek ekonomik büyümeyi artırmaktadır. Ayrıca özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyüme zaman içerisinde oldukça dengesiz bir seyir izlemektedir. Bu ülkelerde kaliteli oluşturulan kurumların makroekonomik oynaklığı azalttığı, krizleri hafiflettiği ve uzun dönemde ekonomik büyümeyi arttırdığı sonucuna varılmıştır.

Dawson (2003) çalışmasında kurum türleri (politik ve ekonomik özgürlük) ve uzun dönem ekonomik büyüme ilişkisini ele alınmıştır. Çalışmada 1970-2000 yılları arasında erişilebilen tüm ülkelerin verileri kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, genel ekonomik özgürlüğün büyümeye neden olduğunu gösterirken, özgürlükteki değişiklikler de büyüme ile belirlenmektedir. Burada özgürlükteki değişikliklerin büyümenin bir sonucu olduğu ve aynı zamanda büyümenin nedeni olduğu ortaya konmaktadır. Bu sonuçlar ekonomik özgürlüğün önemini ve genel olarak serbest piyasaların ve mülkiyet haklarının, özellikle uzun vadeli ekonomik refahı artırmadaki rolünü vurgulamaktadır. Diğer yandan uluslararası finansal piyasalarda meydana gelen özgürlükteki değişiklikler ve ayrıca para ve fiyat istikrarı, büyümenin bir sonucu olarak gerçekleşmektedir.

Butkiewicz ve Yanıkkaya (2006) yaptıkları çalışmada 100 ülkeyi ele almış ve World Development Indicators'dan elde edilen 1970-1999 dönemi verilerini SUR tekniği ile analiz etmişlerdir. Buna göre birçok kurumsal kalite ölçütü (örneğin hukukun üstünlüğü, kamulaştırma riski, politik haklar) büyüme ile güçlü ilişki içerisindedir. Ayrıca demokratik kurumlara sahip ülkeler, demokratik olmayan ülkelere nazaran daha hızlı büyümektedir. Gelişmekte olan ülkeler de demokratik politik sistemlerin yerleşmesinden fayda elde etmektedirler.

Gökalp ve Baldemir (2006) kurumlar ve büyüme arasındaki ilişkiyi panel veri ve kümeleme analizlerini kullanarak araştırmıştır. Çalışmada politik istikrar, hesap verebilirlik (şeffaflık), hukukun üstünlüğü, ifade özgürlüğü, düzenlemelerin kalitesi ve yolsuzluğun önlenmesi değişkenleri kullanılmıştır. 199 ülke çalışılarak ülkeler gruplara ayrılmıştır. Kurumların yapısı ve uygulanmasındaki farklılıklardan dolayı ülke performansları farklı boyutlarda ve farklı derecelerde

etkilenmektedir. Sadece yolsuzluğun önlenmesi değişkeninin bütün ülke grupları için büyümeyi olumlu etkilediği ve kurumların ekonomik büyümenin nedeni değil, sonucu olduğu saptanmıştır.

Khalil, Ellaboudy ve Denzau (2007) yapısal, yasal ve ekonomik kurumların 1990-2003 yılları arasında OECD ülkelerindeki ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemiştir. Elde edilen bulgulara göre, OECD ülkelerinde kişi başına GSYİH'deki değişimin %80'inden fazlası hem ekonomik hem de kurumsal belirleyiciler tarafından açıklanmaktadır. Ülkeler; güçlü mülkiyet haklarını uygulayarak, bağımsız yargıyı güçlendirerek, yolsuzluğu azaltarak, basın özgürlüğüne izin vererek ve politik haklar ve sivil özgürlükleri koruyarak daha hızlı gelişebilirler. Ekonomik özgürlük ve güçlü mülkiyet haklarının uygulanması ekonomik faaliyet için sağlıklı bir ortam oluşturmaktadır.

Arslan (2007) kurumların iktisadi büyüme üzerindeki etkisini ele almış ve 112 ülke için 1995-2004 yılları verilerini kullanmıştır. Çalışma kapsamındaki ülkeler Dünya Bankası'nın gelir düzeylerine göre yaptığı ayırım göz önünde bulundurularak dört gruba ayrılmıştır. Genel sonuca göre kurumsal yapı ülkelerin büyüme oranları üzerinde etkili olmaktadır. Ancak kurumsal yapı, her ülke ve ülke grubunu aynı yönde ve aynı düzeyde etkilememektedir. Gelişmiş ülkelerin ekonomik performansını olumlu etkileyen bir kurumsal yapı, az gelişmiş ülkelerin ekonomik performanslarında ters etki oluşturabilmektedir. Örneğin demokratik bir kurumsal yapının gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerde ortaya koyduğu iktisadi etkiler aynı değildir. Buna göre ülkelerin büyüme süreçlerinde kendine özgü koşullar çerçevesinde bu süreci destekleyen ve sürdürülebilirliğini sağlayan kurumsal yapıları geliştirmesi gerekmektedir.

Asoni (2008)'e göre mülkiyet haklarının korunmaması ekonomik büyümeyi farklı yollarla yavaşlatmaktadır. Yapılan çalışmada 27 gelişmiş ülkede 539 firma örneklemeyle teorik bir model kurulmuştur. Elde edilen bulgulara göre özel servetin kamulaştırılması, kamu görevlilerinde yolsuzlukların görülmesi, aşırı vergilendirme ve yeni teknolojilerin benimsenmesinin önündeki engeller büyümenin yavaşlamasına sebep olmaktadır.

Yapraklı (2008) çalışmasında 2002-2005 yıllarını kapsayan dönem için Türkiye'nin de içinde yer aldığı üst-orta gelir düzeyindeki 36 ülkenin kurumsal yapılarının ekonomik performanslarına etkisini araştırmıştır. Analiz sonuçlarına göre; şeffaflık, ifade özgürlüğü, hukukun üstünlüğü, politik istikrar ve düzenlemelerin kalitesi değişkenlerinin ekonomik büyümeyi negatif etkilediği, buna karşılık yolsuzluğun önlenmesi ve yönetimin etkinliği değişkenlerinin büyümeyi pozitif etkilediği ortaya konulmuştur. Üst-orta gelir düzeyindeki ülkelerde formel kurumsal düzenlemelerin yeterince etkin olmaması ve ayrıca formel ve enformel kurumların birbirleriyle uyum içerisinde çalışmamlarından dolayı ekonomik büyüme negatif etkilenmektedir.

Kama (2009) çalışmasında özellikle politik kurumların etkisine odaklanmıştır. Demokrasi değişkeninin büyüme üzerindeki etkisi 1970-2005 yılları verileri kullanılarak araştırılmıştır. Demokrasi özellikle kadın nüfusunun okullaşmasına yaptığı katkı ile anlamlılığını artırmaktadır. Diğer taraftan ülkelerin dış ticarete açık olması ve mülkiyet hakları arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Ticarete açık olan ülkeler kurumsal anlamda da etkileşim içerisinde olacaklarından, ülkeler daha etkin olacakları kurumsal yapıya doğru evrilmeleri bu ilişkiyi güçlendirmektedir.

Yıldırım (2009) doktora tezinde kurumsal yapı göstergelerinden ekonomik özgürlüklerin, politik ve sivil hakların büyümeye etkisini 1975-2005 yılları için 96 ülke verileri kullanarak analiz etmiştir. Ayrıca teknoloji sınırına uzak olan ülkelerin

kurumsal yapılarındaki iyileşmenin büyüme oranları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Üç model kullanılarak kurumsal yapı farklı şekillerde ele alınmıştır. İlk modelde kurumsal yapı hem politik ve sivil haklar hem de ekonomik özgürlükler ile ifade edilmiştir. İkinci modelde kurumsal yapı sadece politik ve sivil haklarla ifade edilmiştir. Üçüncü modelde ise kurumsal yapı, ekonomik özgürlükler ile ifade edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, kurumsal yapının iyileştirilmesi bütün modellerde ekonomik büyümeyi artırmaktadır. Ancak teknoloji bu durumda önem arz etmektedir. Çünkü teknoloji sınırına uzak olan ülkelerin kurumsal yapılarındaki iyileşmelerin büyümelerini negatif etkilediği, buna karşılık teknoloji sınırına yakın ülkelerin kurumsal yapılarındaki iyileşmelerin büyümeyi pozitif etkilediği saptanmıştır. Buna göre teknoloji sınırına uzak olan ülkeler önce teknolojik ilerleme kaydedip daha sonra kurumsal yapılarını iyileştirmeleri gerekmektedir.

Siddiqui ve Ahmed (2009) devlet kurumlarının büyüme üzerindeki etkisini 45 ülke için yatay kesit verileri kullanarak GMM tekniği ile analiz etmiştir. Elde edilen bulgulara göre kurumsal kalite ve ekonomik performans arasında güçlü bir nedensel bağlantı olduğu ve modern büyüme teorilerinde öngörülen koşullu yakınsamanın gerçekleştiği doğrulanmaktadır. Burada kullanılan endeks, kurumsallaşmış sosyal teknoloji kullanımı endeksidir ve North'un bu alandaki teorisi temel alınmıştır. Bu teknolojik endeks; sözleşmelerin uygulanmasına dair riskin ve rant-arama faaliyetlerinin azaltılması, mülkiyet haklarının güçlendirilmesi, bağımsız ve profesyonel bir adalet sisteminin yerleşmesi, yolsuzluğun azaltılması, hukukun üstünlüğünün artırılması, yürütmenin kısıtlanması ve politik istikrarın sağlanmasıyla birlikte iyileşme göstermektedir.

Dobler (2011) formel ve enformel kurumların ekonomik büyümeyi nasıl etkilediğini MENA bölgesi ülkeleri için araştırmıştır. Sadece politik, yasal ve ekonomik sistemler değil, aynı zamanda değer sistemleri, dünya görüşleri ve ortaya çıkan ahlak ve normlar gibi kültürel bileşenler de çalışmada dikkate alınmıştır. Bu enformel kurumlar, ekonomik kalkınma üzerinde doğrudan etkisi olan toplumsal örgütlenme biçimini belirlemektedir. Analiz bulgularına göre kurumların ekonomik kalkınmayı önemli ölçüde etkilediği gösterilmiştir. Her toplumsal ve ekonomik çıktı, toplum tarihinin ve kurumsal çevrenin bir sonucudur. Ancak az gelişmişlik, değişmez bir olgu olarak kabul edilmemelidir. Kültürel farkların kalıcı niteliği, kurumların doğasını etkilemektedir. Çoğunlukla Müslüman ve esas olarak Protestan ülkelerin değişen kurumları farklı ekonomik sonuçlara yol açmaktadır. Örneğin MENA'da otokratik hükümetler baskındır ve sivil özgürlükler ve politik haklar sağlanmamaktadır. MENA bölgesindeki yaygın kurumlar, üretkenlik ve büyüme artışını engellemektedir. Bu kurumlar, bireysel fayda maksimizasyonunu engellemekte ve yatırım teşviklerini kısıtlamaktadır. MENA bölgesinin mevcut kurumsal ve ekonomik durumu, kalkınma patikasının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Akın (2012) kurumların ve sosyal sermayenin büyümeye etkisini araştırdığı çalışmasında 1995-2008 yılları için 69 ülkenin verilerini kullanmıştır. Ülkeler, orta ve yüksek gelir düzeyi olarak sınıflandırılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, orta gelir düzeyindeki ülkelerin kurumsal kaliteleri ve sosyal sermayeleri ile ekonomik büyümeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur. Ancak yüksek gelir düzeyine sahip ülkeler için anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Yeterli derecede fiziki sermayeye sahip olmayan ülkeler, kurumsal kalite ve sosyal sermaye düzeylerini yükselterek ekonomik büyüme gerçekleştirebilmektedir.

Estrin, Korostoleva ve Mickiewicz (2013) çalışmasında Williamson (2000)'in kurumsal hiyerarşi konseptini kullanarak büyümeye neden olan girişimler ve kurumlar arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Kurumların burada üç temel katmanı yolsuzluk düzeyi (enformel kurumlar), mülkiyet haklarının gücü (formel kurumlar) ve hükümet faaliyetlerinin ölçeği (düzenleyici

kurumlar) üzerinden ölçülmüştür. Çalışmada 2001-2006 yılları arasında 42 ülkede yapılan Küresel Girişimcilik Monitörü anketleri kullanılmıştır. Tüm bulgular; daha yüksek yolsuzluk seviyelerinin, daha zayıf mülkiyet haklarının ve daha büyük hükümetin girişimci istihdamın büyüme beklentilerini önemli ölçüde kısıtladığını ortaya koymaktadır.

Alataş (2014) kurumsal yapının ekonomik kalkınmaya etkisini 1996-2012 dönemi ve 112 ülke için araştırmıştır. Çalışmada 2 önemli sonuca varılmaktadır. İlk olarak kurumsal kalite ile ekonomik performans arasında istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. İkinci olarak ise kurumsal kalitenin kalkınmaya etkisi, kalkınmalarını büyük çoğunlukta tamamlamış ülkelere kıyasla kalkınmaya yeni başlamış/başlayacak olan ülkelerde daha yüksek olmaktadır. Buna bağlı olarak özellikle az gelişmiş ülkeler, kurumsal kalitelerini iyileştirmeye yönelik olarak rüşvet ve yolsuzluğu azaltarak, gerekli hukuksal düzenlemeleri yaparak, mülkiyet haklarını güvence altına alarak ve iş özgürlüğüne önem vererek kalkınmalarını sağlayabilirler.

Aytun ve Akın (2014) çalışmasında 83 ülkeye ait verileri 2000-2010 yıllarını kapsayacak şekilde analiz etmiştir. Ülkeler, gelir düzeylerine göre gruplandırılmıştır. Alt gelir grubu için kurumsal kalite ve ekonomik performans arasında ilişki bulunamamıştır. Bunun nedeni, üretimin artırılması için gerekli olan üretim faktörlerinin yeterli olmaması durumunda kurumsal iyileşmeler ekonomiye herhangi bir etki etmemektedir. Orta gelir grubunda ise, kurumsal kaliteden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. Özellikle üretim faktörlerinin az miktarda olduğu ülkelerin bu faktörleri etkin kullanması önem arz etmektedir. Kurumların kaliteli olması ve etkin işlemesi kaynakların etkin kullanımını sağlayarak ekonomik büyümeyi artırmaktadır. Ülkelerin gelir düzeylerinin artması kurumsal reformlara zemin hazırlamaktadır. Yapılan düzenlemeler, kurumsal kaliteyi iyileştirerek iki yönlü nedensellik ilişkisini sağlamaktadır. Sonuç olarak kurumsal kalitedeki iyileşmelerin ekonomik büyümeye etkisi, düşük gelir grubu ülkeleri haricindeki bütün ülkelerde pozitif yönde olmaktadır.

Akıncı, Yüce ve Yılmaz (2014) çalışmasında ekonomik özgürlükler ve büyüme arasındaki ilişkiyi 1995-2012 yılları için gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş 144 ülke için araştırmıştır. Çalışmada ekonomik özgürlükler ve büyüme arasında uzun dönemli pozitif bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Özgürlüklerle birlikte artan yerli ve yabancı yatırımlar, üretim ve talep artışları sağlayarak ticaret hacminin yükselmesine neden olmaktadır. Ayrıca özgürlüklerin genişlemesiyle devletin piyasa üzerindeki etkisi azaldığından, özel sektör yatırımlarının ve istihdam düzeyinin artması gibi kanallarla büyüme üzerinde pozitif etki oluşmaktadır.

Erdoğan (2016) çalışmasında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için 1993-2012 dönemlerinde kurumsal yapı ve ekonomik performans ilişkisini incelemiştir. Elde edilen bulgulara göre gelişmiş ülkelerde kurumsal yapı ve ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki bulunurken, gelişmekte olan ülkelerde bu ilişki bulunmamaktadır. Gelişmiş ülkelerde kurumsal yapı ve ekonomik büyüme ilişkisinin pozitif olması; hukukun üstünlüğünün yerleşik hale gelmesi, istikrarlı bir hükümet yapısına erişilmesi, demokratik hesap verebilirliğin artması, yolsuzluğun azalması vb. nedenlere dayandırılmaktadır.

Bal ve Özdemir (2017) çalışmasında 127 ülkenin 2006-2010 yılları arasındaki verilerini kullanarak kurumların ekonomik büyümeye etkisini araştırmıştır. Elde edilen bulgulara göre, ülkelerin kendilerine özgü özellikleri ve enformel kurumları önem arz etmektedir. Enformel kurumlar dikkate alınmadan oluşturulan kurumlar, beklenen etkiyi göstermemektedir. Buna

bağlı olarak politika yapıcılarının enformel kurumları ve ülkelerin karakteristik özelliklerini dikkate alarak oluşturacakları kurumlar, uygulanan politikaların başarısı açısından önemli olmaktadır.

Literatürde bahsedilen çalışmaları özetlemek gerekirse, kurumlar ve büyüme ya da ekonomik performans arasında farklı kurumsal değişkenler üzerinden etkiler oluşmaktadır. Burada ülkeye has kaliteli kurumların oluşturulması ekonomik büyüme açısından bir gerekliliktir. Bu değişkenler arasında en öne çıkan kavram mülkiyet haklarıdır. Bir ülkede mülkiyet haklarının korunması ve geliştirilmesi; iktisadi verimliliği, yatırımları ve sonuç olarak ekonomik büyümeyi pozitif bir biçimde etkilemektedir. Burada mülkiyet haklarında istikrarının sağlanması için politik belirsizliklerin ve istikrarsızlıkların azaltılması ve doğru politik rejimlerin seçilmesi önem arz etmektedir. Burada belirtilmelidir ki, bazı çalışmalarda demokrasi ve ekonomik büyüme arasındaki pozitif bir ilişki bulunurken, bazı çalışmalarda bu ilişki güçlü değildir. Ancak serbest piyasa yapıları, karma piyasa yapılarına göre ekonomik büyüme ve kalkınma açısından daha elverişli bir ortam oluşturmaktadır. Bir ülkede hukukun üstünlüğü ve yargı bağımsızlığı ilkeleri işler hale getirildiğinde sözleşmelerin uygulanması sağlanmış olacaktır. Buna ek olarak çalışmalarda yürütmenin sınırlandırılması ve bağımsız düzenleyici kurumlara yetki devri tamamlayıcı önlemler olarak sunulmaktadır.

Diğer bir kurumsal değişken olarak karşımıza yolsuzluklar çıkmaktadır. Çalışmalar yolsuzlukların ekonomik büyümeyi farklı kanallar üzerinden negatif etkilediğini ortaya koymaktadır. Bu noktada yolsuzluğun görüldüğü ülkelerde hesap verilebilirliğin ve şeffaflığın sağlanması, kamulaştırma riskinin azaltılması ve kuralların uygulanmasıyla rant-arama ve yolsuzluk artışının önüne geçilmelidir. Diğer yandan farklı bir kurumsal kalite değişkeni olarak görülen politik, sivil ve ekonomik özgürlüklerin sağlanması, ekonomik büyümeyi ve uzun dönemli ekonomik refahı artırmaktadır (Artan ve Hayaloğlu, 2014:361). Çünkü sağlanan özgürlükler vasıtasıyla devletin piyasa üzerindeki etkisi azalacak, mülkiyet haklarının güvenilirliği ve özel sektör yatırımları artacaktır. Böylelikle büyümenin yanında istihdam artışı da sağlanacaktır. Bu noktada hükümetler özgürlükleri güvence altına alan kurumlar oluşturmalıdır. Burada hükümetlerin büyüklüğü ve etkinliği, yapılacak düzenlemelerin kalitesini artırıcı nitelikte olmalıdır. Ayrıca uygulanacak istikrarlı hükümet politikalarıyla teknolojinin gelişmesine ortam hazırlamalıdır. Oluşturulacak kaliteli kurumlar vasıtasıyla teknolojik yenilikler desteklenmeli ve özel sektör kuruluşlarına destek olunmalıdır (Aktan, 2015:95). Çünkü teknolojik ilerleme ve ekonomik büyüme arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Bunun dışında zayıf makroekonomik politikalar izleyen ülkeler ise krizlere daha sık yakalanmakta ve ekonomik büyümeleri yavaşlamaktadır.

İlgili literatüre bakıldığında 1990'lı yıllara kadar iktisadi, sosyal ve politik kurumlar kavramları ve bunları değişimleri büyüme ve ekonomik performans analizlerinde kendine yer bulmamıştır. North (1990) çalışması kurumsal faktörlerin dikkate alınması açısından önemli bir başlangıç noktası oluşturmuştur. Bu tarihten itibaren Yeni Kurumsal İktisat bünyesinde yapılan çalışmalar literatürde önemli bir yer edinmiştir ve kurumlara ilişkin 5 farklı konuda yapılan çalışma

Nobel Ekonomi Ödülü'ne layık görülmüştür¹⁹. Bu ödüller kurumlar konusunun ekonomi açısından önemini açıkça ortaya koymuştur. 2000'li yıllarda formel ve enformel kurumların etkilerini ortaya koyan çalışmalar hızlı artış göstermiştir²⁰.

4. VERİ SETİ VE MODEL

Bu çalışmanın analiz kısmında Eski ve Yeni Kırılğan Beşli ülkelerine ait veriler kullanılmıştır. Bu iki grup içerisinde sadece Türkiye ortak ülkedir ve bahsedilen dokuz ülkenin verileri kullanılarak 2002-2015 yılları için kurumsal yapının iktisadi göstergeler üzerine etkisi analiz edilmiştir. Çalışmada ICRG veri tabanı (PRS Group) verileri kullanılmıştır. Uygulamada iktisadi görünümü ölçmek adına ERR (Economic Risk Rating) değişkeni kullanılmıştır. ERR değişkeninin modelde kullanılmasını temel nedeni, bu değişkenin bize sadece gayrisafi milli hasıla ya da büyüme gibi bir faktörü sunmakla kalmayıp, enflasyon, bütçe dengesi ve cari açık bileşenlerini de hesaba katmasıdır. Kurumsal yapı göstergesi olarak ise PRR (Political Risk Rating) değişkeni kullanılmıştır. Kontrol değişkeni olarak ise FRR (Financial Risk Rating) modele eklenmiştir. İlgili değişkenleri oluşturan alt bileşenler Tablo 1'de verilmiştir. Bileşenler incelendiğinde, ülkelerin analizlerinde ortaya çıkan ve kırılğanlıkları artıran etmenleri bu değişkenler içerisinde görmek mümkündür.

Tablo 1: Değişkenlere Ait Bileşenler

Ekonomik Risk (ERR)	Finansal Risk (FRR)	Politik Risk (PRR)
Kişi Başına GSYİH	Dış Borç / GSYİH	Hükümet İstikrarı
Reel GSYİH Büyümesi	Yabancı Borç / İhracat	Sosyoekonomik Koşullar
Yıllık Enflasyon Oranı	Cari Açık / İhracat	Yatırım Profili
Bütçe Dengesi / GSYİH	Aylık Net Uluslararası Likidite / İthalat	İç Karışıklıklar
Cari Açık / GSYİH	Döviz Kuru İstikrarı	Dış Karışıklıklar
		Yolsuzluk
		Askerin Politikadaki Etkisi
		Dini Gerginlikler
		Hukukun Üstünlüğü
		Etnik Gerginlikler
		Demokratik Şeffaflık
		Bürokrasi Kalitesi

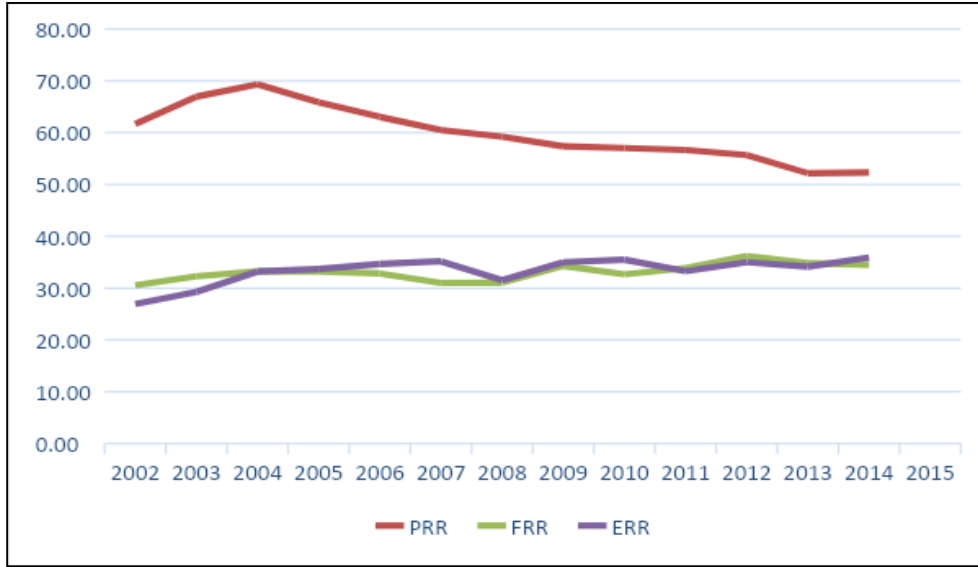
Kaynak: ICRG Methodology: <https://www.prsgroup.com/wp-content/uploads/2012/11/icrgmethodology.pdf> (Erişim tarihi: 12.11.2020)

¹⁹ 1991 yılında Ronald H. Coase "işlem maliyeti ve mülkiyet hakları", 1993 yılında Douglass C. North "kurumlar ve kurumsal değişimin ekonomik performansa etkisi", 2009 yılında Olivier E. Williamson "işlem maliyetleri, yönetim ve organizasyon teorisi", 2009 yılında Elinor Ostrom "ortak mülkiyet" ve 2016'da Oliver Hart ve Bengt Holmström "sözleşme teorisi" üzerine yapmış oldukları çalışmalarla ekonomiye yaptıkları katkılardan ötürü Nobel Ekonomi Ödülü'nü kazanmışlardır.

²⁰ Son dönemde Acemoğlu, Johnson ve Robinson'ın kurumlar konusunda yaptığı çalışmalar öne çıkmaktadır. Bu çalışmalar arasında Acemoğlu, Johnson ve Robinson (2001), Acemoğlu ve Robinson (2005), Acemoğlu, Johnson ve Robinson (2005), Acemoğlu ve Robinson (2012), Acemoğlu ve Robinson (2020) dikkat çekicidir.

ICRG metodolojisine göre politik risk 0-100 arasında, ekonomik ve finansal risk 0-50 arasında puanlanmaktadır. Tüm değişkenlerde elde edilen puan yükseldikçe risk düşmekte, puan düştükçe risk artmaktadır.

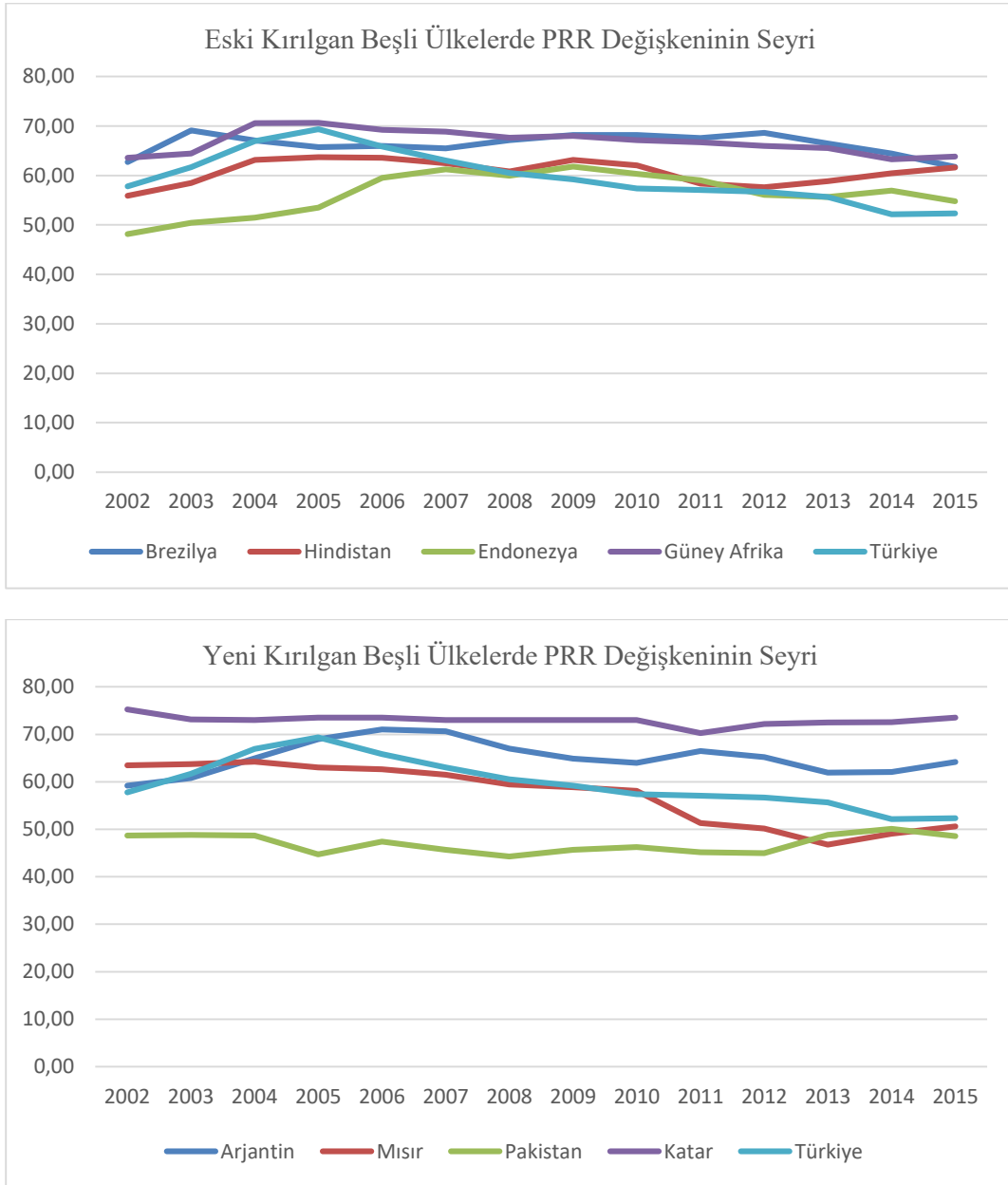
Bu üç değişkenin Türkiye'deki seyri Şekil 1'de verilmektedir. Buna göre 2002-2005 yılların arasında Türkiye kurumsal yapısında gelişim göstermiştir, kurumsal yapıya ilişkin risk azalmıştır ve bu gelişim tüm iktisadi göstergelere olumlu yansımıştır. Gelişimi sağlayan sebepler arasında Avrupa Birliği uyum süreci çerçevesinde yatırımcıyı koruyan yasaların çıkartılması, mülkiyet hakları ihlallerinin azaltılması, Merkez Bankası bağımsızlığının sağlanması, değişen Anayasa Mahkemesi yapısı, önemli özelleştirmelerin gerçekleştirilmeleri ve bağımsız düzenleyici kurumların işlerlik kazanması sayılabilir (Çiçen, 2019:433). Ancak 2005 sonrası kurumsal kazanımlar devam ettirilememiştir.

Şekil 1: Türkiye'nin PRR, FRR ve ERR Değişkenlerinin Değişimi

Kaynak: ICRG verilerinden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Diğer yandan kurumsal yapının modelimizde göstergesi olarak kullanılan politik risk değişkeninin Şekil 2'de Eski ve Yeni Kırılgan Beşli ülkelerde yıllara göre seyri gösterilmiştir. Eski Kırılgan Beşli ülkelerinde özellikle global kriz sonrasında genel olarak politik riskler tüm ülkelerde artış göstermektedir. Ancak ülkelerin farklı yıllarda inişli çıkışlı seyri göze çarpmaktadır. Yeni Kırılgan Beşli ülkeleri incelendiğinde ise Mısır ve Türkiye dışında diğer ülkelerin politik riskleri genel olarak stabil seyretmektedir.

Şekil 2: Eski ve Yeni Kırılgan Beşli Ülkelerde PRR Değişkeninin Seyri

Kaynak: ICRG verilerinden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bu çalışmada kurumsal faktörler ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki panel veri analizi ile araştırılmıştır. Çalışmada kullanılan model şu şekildedir:

$$ERR_{it} = \beta_0 + \beta_1(PRR_{it}) + \beta_2(FRR_{it}) + \varepsilon_{it}$$

Modelde i ülke alt indisini, t ise yıl alt indisini temsil etmektedir. Modelde ekonomik risk değişkeninin politik risk değişkeninden nasıl etkilendiği ortaya konulurken, kontrol değişkeni olarak finansal risk değişkeni modele eklenmiştir. Modelde PRR ve FRR değişkenlerinin pozitif çıkması beklenmektedir. Buna göre kurumsal kalitedeki artışlar politik riskleri azaltacak ve finansal risklerin de azalmasıyla birlikte ekonomik riskler azalacaktır. İlgili değişkenler arasındaki korelasyon değerleri Tablo 2’de sunulmaktadır. Buna göre modelde kullanılan bağımsız değişkenler (PRR ve FRR) arasındaki korelasyon yüksek değildir ve çoklu bağlantı varsayım bozukluğuna sebebiyet vermemektedir.

Tablo 2: Değişkenlere Ait Korelasyon Değerleri

	PRR	FRR	ERR
PRR	1		
FRR	-0,38713	1	
ERR	-0,30283	0,662013	1

Kaynak: ICRG verilerinden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Ekonometrik analizde öncelikle Doğrusal Panel Veri yöntemlerinden yararlanılmıştır. Burada Sabit Etkiler ve Rassal Etkiler modelleri kullanılmıştır. Bu iki model arasında tercih için Hausman testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçların ardından değişen varyans ve otokorelasyon için temel varsayım testleri yapılmıştır. İlgili temel varsayımların sağlanamaması nedeniyle Dirençli Tahminciler'e dayalı modeller uygulanmıştır. Bu modeller Arellano, Froot Rogers ve Newey-West tahmincileridir.

5. BULGULAR

Analizden elde edilen Sabit ve Rassal Etkiler model sonuçları Tablo 3'te gösterilmektedir. Tabloda verilen sonuçlar incelendiğinde hem Sabit Etkiler hem de Rassal Etkiler modeli bütün olarak anlamlıdır. Modellerdeki değişkenler incelendiğinde, değişkenler tek tek anlamlıdır ve beklentilere uygun olarak pozitifdir. Değişken katsayılarının pozitif olması; kurumsal ve finansal değişkenlerdeki iyileşmenin ekonomik performansı pozitif etkilediği, değişkenlerde meydana gelecek bozulmanın ekonomik performansı negatif etkilediği anlamına gelmektedir.

Tablo 3: Sabit ve Rassal Etkiler Model Sonuçları

Bağımlı Değişken: ERR	Sabit Etkiler	Rassal Etkiler
Sabit	10,681*** (2,75)	9,755** (2,46)
FRR	0,284*** (4,38)	0,279*** (4,37)
PRR	0,233*** (4,17)	0,252*** (4,72)
Gözlem sayısı	126	126
Ülke sayısı	9	9
R-kare (Tüm)	0,403	0,411
F testi / Wald ki-kare	22,05 [0,000]	49,23 [0,000]

Not: *, **, *** sırasıyla %10, %5, %1 seviyelerinde anlamlılık düzeylerini göstermektedir. Parantez içerisindeki istatistikler t değerlerini, köşeli parantez içerisindeki değerler ise anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

Bu aşamada Sabit ve Rassal Etkiler modelleri arasından seçim yapılması için Hausman testi uygulanmıştır (Green, 2003:301). Hausman test istatistiğinde Sabit Etkiler modelinin parametre tahmincileri ile Rassal Etkiler modelinin parametre tahmincileri arasındaki farkın istatistik olarak anlamlı olup olmadığı incelenmektedir (Cameron ve Trivedi, 2005:717). Hausman test istatistiği "Rassal etkiler tahmincisi doğrudur." boş hipotezi altında k serbestlik dereceli ki-kare dağılımı göstermektedir (Baltagi, 2005:66). Panel veri modelinde kullanılan bağımsız değişkenler ile hata terimi arasında bir ilişki yoksa içsellik problemi yoktur ve ve Rassal Etkiler modeli tercih edilmelidir. Diğer yandan bağımsız değişkenler ile hata terimi arasında ilişki varsa içsellik problemi bulunduğundan Sabit Etkiler modeli kullanılmalıdır (Şen, 2020:735).

Hausman testine ait sonuçlar Tablo 4’te gösterilmektedir. Hausman Testi’nin p-olasılık değeri 0,568’dir. Bu değer 0,05’ten büyük olduğu için boş hipotez reddedilememektedir. Buna göre iki model arasından Rassal Etkiler modeli geçerli kabul edilmektedir.

Tablo 4: Hausman Testi Sonuçları

Ki-kare test istatistiği	1,13
Anlamlılık seviyesi	0,568

Bu aşamada seçilen Rassal Etkiler modeline değişen varyans ve otokorelasyon varsayım testleri uygulanmıştır. Değişen varyans testi için Levene-Brown ve Forsthye testi uygulanmıştır. Test sonuçları Tablo 5’te sunulmuştur. Bu testin boş hipotezi “birimler arası varyanslar eşittir” şeklindedir. Olasılık değerleri 0,05’ten küçük olduğu için boş hipotez reddedilmektedir. Buna göre seçilen modelde değişen varyans problemi bulunmaktadır.

Tablo 5: Değişen Varyans Test Sonuçları

W0 = 4,3740601	df (8,117)	Pr > F = 0,0001204
W50 = 3,1934285	df (8,117)	Pr > F = 0,00258636
W10 = 4,3151554	df (8,117)	Pr > F = 0,00014027

Diğer varsayım testi otokorelasyon testidir. Otokorelasyon testi olarak modele Lagrange Çarpanı testi uygulanmıştır ve test sonuçları Tablo 6’da verilmektedir. Bu testte boş hipotez “hata terimleri arasında korelasyon yoktur” şeklindedir. Tablonun üst kısmında yer alan ALM testine göre sıfır hipotezi reddedilmektedir. Buna göre Rassal Etkiler modelinde otokorelasyon bulunmaktadır. Tablonun alt kısmında ise birim etki varyansı ve otokorelasyon katsayılarının anlamlılığını birlikte test edilmektedir. Olasılık değeri 0,05’ten küçük olduğu için sıfır hipotezi reddedilmektedir. Buna göre Rassal Etkiler modelinde hem birim etki hem de otokorelasyon bulunmaktadır.

Tablo 6: Otokorelasyon Testi

Serial Correlation:	
ALM (lambda = 0) = 10,32	Pr > chi2 (1) = 0,0013
Joint Test:	
LM (Var(u) = 0, lambda = 0) = 363,60	Pr > chi2 (2) = 0,0000

Rassal Etkiler analizinde, birimler tesadüfi çekimden geldiği için birimler arası korelasyona (yatay kesit bağımlılığı) rastlanması beklenmemektedir (Tatoğlu, 2013:223). Bu aşamada modelde değişen varyans ve otokorelasyon problemi olduğundan dolayı daha tutarlı tahminler için dirençli modeller oluşturulmalıdır. Arellano, Froot, Rogers ve Newey-West tahmincileri özellikle değişen varyans ve otokorelasyon varlığında Rassal Etkiler modeline uygun dirençli tahminciler üretmektedir (Tatoğlu, 2013:287). Bu modellere ait sonuçlar Tablo 7’de verilmiştir. Her iki model bütünü itibarıyla ve ayrıca modeldeki değişkenler tek tek anlamlıdır. Öte yandan Arellano, Froot ve Rogers modelinde PRR değişkeni %10 seviyesinde anlamlı iken, Newey-West modelinde %1 seviyesinde anlamlıdır.

Tablo 7: Dirençli Model Tahminçileri

Bağımlı Değişken: ERR	Arellano, Froot ve Rogers	Newey-West
Sabit	9,755 (1,51)	2,381 (0,41)
FRR	0,279*** (3,43)	0,232** (2,28)
PRR	0,252* (1,81)	0,401*** (5,77)
Gözlem sayısı	126	126
Ülke sayısı	9	9
R-kare (Tüm)	0,403	-
F testi / Wald ki-kare	69,51 [0,000]	18,17 [0,000]

Not: *, **, *** sırasıyla %10, %5, %1 seviyelerinde anlamlılık düzeylerini göstermektedir. Parantez içerisindeki istatistikler t değerlerini, köşeli parantez içerisindeki değerler ise anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

Newey-West modeline göre politik risk değişkeni endeksinde meydana gelecek %10 iyileşme, ekonomik performansı yaklaşık %4 artıracaktır. Yine finansal değişkenlerde riskin %10 azaltılması, ekonomik performansı yaklaşık %2,3 olumlu etkileyecektir. Bu bulgulara göre kurumsal değişkenler ekonomik performans açısından önem arz etmektedir.

SONUÇ

Ülkelerin hangi değişkenlere bağlı olarak büyüme gösterdiği iktisat teorisinin önemli araştırmalarından bir tanesidir. Son dönemlerde ülkelerin büyüme performanslarında kurumlar ve kurumsal değişimin önemini vurgulayan çalışmalar artış göstermiştir. Bu çalışmada Eski ve Yeni Kırılgan Beşli kapsamına giren ülkelerde kurumsal yapı ve ekonomik performans arasındaki ilişki, 2002-2015 dönemi için panel veri yöntemiyle analiz edilmiştir.

Elde edilen bulgulara göre, bahsi geçen dokuz kırılgan ülke için kurumlar ve ekonomik performans arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu ülkelerin kurumsal yapılarındaki iyileşmeler, kaliteli ve sürdürülebilir büyümeyi desteklemektedir. Ülkelerde oluşturulacak kaliteli kurumlar iktisadi kırılganlıkları azaltmaktadır. Kurumsal faktörlerin ekonomik performansı pozitif etkilemesi; hükümet istikrarının sağlanması, mülkiyet haklarının güvence altına alınması, yolsuzlukların önlenmesi, sosyoekonomik koşullarda iyileşmelere gidilmesi, hukukun üstünlüğünün artırılması, özgürlük ortamının genişletilmesi, iç ve dış karışıklıkların önlenmesi vb. etkenler üzerinden yatırım, teknoloji, teknoloji ve ticaret ortamının güvenilir kılınmasına bağlıdır.

Sonuç olarak kapsayıcı kurumların büyümenin kaynağı olduğu görüşü, kırılgan ülkeler için de geçerlidir. Bu çalışmada elde edilen bulgular literatür kısmında bahsedilen çalışmalarla uyumludur. Bu kapsamda bu ülkeler, ekonomik performanslarını iyileştirmek ve büyümeyi hızlandırmak için var olan kurumsal yapılarını iyileştirmelidirler. Ülkeler, ekonomi politikalarını uygularken kurumlarını güçlendirme yönünde adımlar atmaları, ekonomik performansın artması açısından önem arz etmektedir.

Çalışmada yapılan analizde koşullu etkiler göz önüne alınmamıştır. Koşullu etkilerin dikkate alınmasıyla yapılacak yeni çalışmalarda kullanılacak etkileşim terimleriyle kurumlar ve kurumsal yapının önemini daha iyi ortaya koyabilecektir²¹.

²¹ Kurumların etkileşimi ve kurumsal tamamlayıcılık konusunda örnek olarak Höpner (2005), Hall ve Gingerich (2009), Gehring ve Oberthür (2009), Lubell, Feiock ve

KAYNAKÇA

- Abrams, B. A. and Lewis, K. A. (1993). Cultural and Institutional Determinants of Economic Growth: A Cross-Section Analysis. *Public Choice*, 83, 273-289.
- Acemoğlu, D. (2003). Root Causes. *Finance ve Development*, 40(2), 27-43.
- Acemoğlu, D. (2012). Introduction to Economic Growth. *Journal of Economic Theory*, 147(2), 545-550.
- Acemoglu, D., and Johnson, S. (2005). Unbundling Institutions. *Journal of Political Economy*, 113(5), 949-995.
- Acemoğlu, D., Johnson, S., and Robinson, J. A. (2001). The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation. *American Economic Review*, 91(5), 1369-1401.
- Acemoğlu, D., Johnson, S., and Robinson, J. A. (2002). Reversal of Fortune: Geography and Institutions in the Making of the Modern World Income Distribution. *The Quarterly Journal of Economics*, 117(4), 1231-1294.
- Acemoglu, D., Johnson, S., and Robinson, J. A. (2005). Institutions as a Fundamental Cause of Long-run Growth. *Handbook of Economic Growth*, 1, 385-472.
- Acemoğlu, D., Johnson, S., Robinson, J., and Thaicharoen, Y. (2003). Institutional Causes, Macroeconomic Symptoms: Volatility, Crises and Growth. *Journal of Monetary Economics*, 50(1), 49-123.
- Acemoglu, D., and Robinson, J. A. (2012). *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*. Crown Publishing: New York.
- Acemoglu, D., and Robinson, J. A. (2020). *The Narrow Corridor: States, Societies, and The Fate Of Liberty*. Penguin Books.
- Akçay, S. (2002). Corruption and Economic Growth: Across-National Study. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 57(1), 1-13.
- Alataş, S. (2014). *Ekonomik Kalkınmayı Belirleyen Faktörler: Ampirik Bir Analiz* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Akın, C. S. (2012). *Kurumların ve Sosyal Sermayenin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Akıncı, M., Yüce, G. ve Yılmaz, Ö. (2014). Ekonomik Özgürlüklerin İktisadi Büyüme Üzerindeki Etkileri: Bir Panel Veri Analizi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 81-96.
- Aktan, C. C. (2015). Değişim Trendleri ve Devletin Yeniden Tanımlanması, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 7(2), 75-98.
- Arslan, Ü. (2007). *Kurumların İktisadi Büyüme Üzerindeki Etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aron, J. (2000). Growth and Institutions: A Review of the Evidence. *The World Bank Research Observer*, 15(1), 99-135.
- Artan, S. ve Hayaloğlu, P. (2014). Kurumsal Yapı ve İktisadi Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği. *Sosyoekonomi*, 22(2), 147-366.
- Asoni, A. (2008). Protection of Property Rights and Growth as Political Equilibria. *Journal of Economic Surveys*, 22(5), 953-987.
- Aytun, C. ve Akın, C. S. (2014). Kurumsal Kalite ve Ekonomik Büyüme: Panel Nedensellik Analizi. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1), 89-100.
- Bal, H. ve Özdemir, P. (2017). Kurumlar ve Ekonomik Gelişme: Panel Veri Analizi ile Bir Değerlendirme. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, 80-104.
- Baltagi, B. H. (2005). *Econometric Analysis of Panel Data*. Third Edition, John Wiley&Sons Inc: England.
- Barro, R. J. (1991). Economic Growth in a Cross Section of Countries. *Quarterly Journal of Economics*, 106(2), 407-444.

- Beşkaya, A. ve Manan, Ö. (2009). Ekonomik Özgürlükler ve Demokrasi ile Ekonomik Performans Arasındaki İlişkinin Zaman Serileri ile Analizi: Türkiye Örneği. *Zonguldak Karaelmas University Journal of Social Sciences*, 5(10), 47-76.
- Butkiewicz, J. L., and Yanikkaya, H. (2006). Institutional Quality and Economic Growth: Maintenance of the Rule of Law or Democratic Institutions, or Both?. *Economic Modelling*, 23(4), 648-661.
- Cameron, A.C., and Trivedi, P.K. (2005). *Microeconometrics: Methods and Applications*. Cambridge University Press: New York.
- Çiçen, Y. B. (2017). Kurumlar ve Ekonomik Performans İlişkisi; Teorik Çerçeve. *The Journal of International Scientific Researches*, 2(7), 109-118.
- Çiçen, Y. B. (2019). Türkiye'nin 1980 Sonrası Kurumsal Yapısındaki Değişimi ve Ekonomik Sonuçları. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 37(3), 423-438.
- Darby, J., Li, C. W., and Muscatelli, V. A. (2004). Political Uncertainty, Public Expenditure and Growth. *European Journal of Political Economy*, 20(1), 153-179.
- Dawson, J. W. (1998). Institutions, Investment, and Growth: New Cross-country and Panel Data Evidence. *Economic Inquiry*, 36(4), 603-619.
- Dawson, J. W. (2003). Causality in the Freedom–Growth Relationship. *European Journal of Political Economy*, 19(3), 479-495.
- De Haan, J., and Siermann, C. L.J. (1995). New Evidence on the Relationship between Democracy and Economic Growth. *Public Choice*, 86, 175-198.
- Devereux, M. B., and Wen, J. F. (1998). Political Instability, Capital Taxation and Growth. *European Economic Review*, 42, 1635-1651.
- Dobler, C. (2011). *The Impact of Formal and Informal Institutions on Economic Growth* (p. 250). Peter Lang International Academic Publishers.
- Dollar, D., and Kraay, A. (2002). Growth is Good for the Poor. *Journal of Economic Growth*, 7(3), 195-225.
- Easterly, W., and Levine, R. (2001). What Have We Learned From a Decade of Empirical Research on Growth? It's Not Factor Accumulation: Stylized Facts and Growth Models. *The World Bank Economic Review*, 15(2), 177-219.
- Erdoğan, S. (2016). *Kurumsal Yapı ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Karşılaştırmalı Bir Analiz* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay.
- Estrin, S., Korosteleva, J., and Mickiewicz, T. (2013). Which Institutions Encourage Entrepreneurial Growth Aspirations?. *Journal of Business Venturing*, 28(4), 564-580.
- Gehring, T., and Oberthür, S. (2009). The Causal Mechanisms of Interaction between International Institutions. *European Journal of International Relations*, 15(1), 125-156.
- Gökalp, M. F. ve Baldemir, E. (2006). Kurumsal Yapı ve Ekonomik Büyüme İlişkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1): 212-226.
- Green, W.H. (2003). *Econometric Analysis*. Fifth Edition, Prentice Hall: New Jersey.
- Hall, P. A., and Gingerich, D. W. (2009). Varieties of Capitalism and Institutional Complementarities in the Political Economy: An Empirical Analysis. *British Journal of Political Science*, 449-482.
- Hall, R. E., and Jones, C. I. (1999). Why Do Some Countries Produce So Much More Output per Worker than Others?. *The Quarterly Journal of Economics*, 114 (1), 83-116.
- Höpner, M. (2005). What Connects Industrial Relations and Corporate Governance? Explaining Institutional Complementarity. *Socio-Economic Review*, 3(2), 331-358.
- Kama, Ö. (2009). *Kurumlar ve Mülkiyet Hakları İktisadi: Üç Deneme* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kiper, S. (2012). Brezilya Ekonomisi. *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 30.

- Khalil, M., Ellaboudy, S., and Denzau, A. (2007). The Institutions and Economic Development in the OECD. *International Research Journal of Finance and Economics*, 12, 67-79.
- Khan, M. (2008). Governance and Development: The Perspective of Growth-Enhancing Governance. GRIPS Development Forum/National Graduate Institute for Policy Studies.
- Knack, S., and Keefer, P. (1995). Institutions and Economic Performance: Cross-country Tests Using Alternative Institutional Measures. *Economics ve Politics*, 7(3), 207-227.
- La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., Shleifer, A., and Vishny, R. (1999). The Quality of Government. *The Journal of Law, Economics, and Organization*, 15(1), 222-279.
- Leblang, D. A. (1996). Property Rights, Democracy and Economic Growth. *Political Research Quarterly*, 49(1), 5-26.
- Leschke, M. (2000). Constitutional Choice and Prosperity: A Factor Analysis. *Constitutional Political Economy*, 11(3), 265-279.
- Lubell, M., Feiock, R. C., and De La Cruz, E. E. R. (2009). Local Institutions and the Politics of Urban Growth. *American Journal of Political Science*, 53(3), 649-665.
- Mauro, P. (1995). Corruption and Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 110(3), 681-712.
- North, D. C. (1987). Institutions, Transaction Costs and Economic Growth. *Economic Inquiry*, 25(3), 419-428.
- North, D. C. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press
- North, D. C. (1991). Institutions. *Journal of Economic Perspectives*, 5(1), 97-112.
- North, D. C. (1994). Economic Performance Through Time. *The American Economic Review*, 84(3), 359-368.
- North, D. C. (2005). *Understanding the Process of Economic Change*. Princeton: Princeton University Press.
- Okada, K. (2013). The Interaction Effects of Financial Openness and Institutions on International Capital Flows. *Journal of Macroeconomics*, 35, 131-143.
- Pamuk, Ş. (2012). *Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Siddiqui, D. A., and Ahmed, Q. M. (2009). Institutions and Economic Growth: A Cross Country Evidence. *MPRA*, Paper No. 19747.
- Scully, G. W., and Slottje, D. J. (1991). Ranking Economic Liberty Across Countries. *Public Choice*, 69(2), 121-152.
- Şen, S. (2020). İleri Demokrasilerde Politik Bütçe Dalgalanmaları Ortaya Çıkar Mı? *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 11(3), 728-743.
- Tang, S. H. K., Groenewold, N., and Leung, C. K. Y. (2003). *Institutions, Technical Change and Macroeconomic Volatility, Crises and Growth: A Robust Causation*. University of Western Australia, Business School, Economics.
- Yerdelen Tatoğlu, F. (2013). *Panel Veri Ekonometrisi: Stata Uygulamalı*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Tanzi, V., and Davoodi, H. (1998). Corruption, Public Investment, and Growth. In *The Welfare State, Public Investment, and Growth* (pp. 41-60). Springer, Tokyo.
- Tornell, A. (1997). Economic Growth and Decline with Endogenous Property Rights. *Journal of Economic Growth*, 2(3), 219-250.
- Williamson, O. E. (2000). The New Institutional Economics: Taking Stock, Looking Ahead. *Journal of Economic Literature*, 38(3), 595-613.
- Yapraklı, S. (2008). Kurumsal Yapının Ekonomik Büyüme Etkisi: Üst Orta Gelir Düzeyindeki Ülkeler Üzerine Bir Uygulama. *Ege Academic Review*, 8(1), 301-317.
- Yıldırım, S. (2009). *Kurumsal İktisat Bağlamında Ülkeler Arası Büyüme Farklılıklarının Panel Veri Analizi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.